

GEDEPUTEERDE STATEN VAN DE PROVINCIE GRONINGEN

Millenergy VOF
De heer E. de Zoeten
Maanlander 47 - 4th Floor
3824 MN HOEVELAKEN

Datum : 22 februari 2019
Briefnummer : 2019-015539
Correspondentie : K2853 / GR-L-005797
Behandeld door : Jeroen Bevers / Olaf Slakhorst
Telefoonnummer : 050-3164487
Bijlage : Toelichting bij Besluit Wet natuurbescherming
Onderwerp : Besluit
Verzenddatum : 22 februari 2019

Besluit Wet natuurbescherming

Naar aanleiding van het verzoek van de heer E. de Zoeten, namens Millenergy VOF, d.d. 21 april 2017, aangevuld op 26 juli 2017, betreffende het oprichten en in werking hebben van windturbinepark Delfzijl Midden (Oosterhorn) bestaande uit 18 windturbines, geregistreerd onder correspondentienummer GR-L-005797;

Op deze vergunningaanvraag verklaren wij afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht van toepassing.

Besluiten wij:

I:
gezien het bepaalde in de artikelen 2.7 en 2.8 van de Wet natuurbescherming (Wnb) een ontwerpvergunning te verlenen op grond van artikel 2.7 van de Wnb aan de aanvrager zijnde:

Millenergy VOF
Zuiderinslag 4d
3871 MR Hoevelaken

voor de activiteit: de oprichting en het gebruik een windturbinepark bestaande uit 18 windturbines op de coördinaten zoals hieronder weergegeven;

Windturbine nummer	Coördinaat X	Coördinaat Y	Kadastraal perceel	
1	OH01	259947,347	591451,066	Sectie O, nr. 347
2	OH02	260483,842	591232,929	Sectie O, nr. 334
3	OH03	261001,313	591023,044	Sectie O, nr. 337
4	OH04	261526,070	590802,439	Sectie O, nr. 834 en 437
5	OH05	262045,822	590598,842	Sectie O, nr. 577
6	OH06	262190,384	591144,143	Sectie O, nr. 577 en 578
7	OH07	261745,108	591491,88	Sectie O, nr. 834 en 836
8	OH08	261056,000	591789,587	Sectie O, nr. 836
9	OH09	260181,898	592090,773	Sectie N, nr. 345 en 610

10	OH10	259555,215	592229,425	Sectie N, nr. 485 en 220
11	OH11	259566,686	592816,215	Sectie N, nr. 1553 en 916
12	OH12	260576,862	592474,96	Sectie O. nr. 729 en 916 (ged)
13	OH13	260839,191	593121,51	Sectie O, nr. 916
14	OH14	261718,000	592884,000	Sectie O, nr. 921
15	OH15	262291,401	592613,651	Sectie O, nr. 324
16	OH16	262775,447	592062,186	Sectie O, nr. 326 en 573 (ged)
17	OH17	262206,019	591984,953	Sectie O, nr. 324 (ged), 325 (ged) en 072 (ged)
18	OH18	262567,653	591542,165	Sectie O, nr. 326 en 573 (ged)

voor de vergunningperiode:
30 jaar na ingebruikname van de laatste turbine.

II.

Voorts besluiten wij aan Millenergy VOF voornoemd ontheffing te verlenen

lid 1, opzettelijk doden of vangen;

Bruine kiekendief	Blauwe reiger	Boerenzwaluw	Buizerd
Graspieper	Grote mantelmeeuw	Holenduif	Kievit
Kluut	Kokmeeuw	Krakeend	Meerkoet
Scholekster	Smient	Spreeuw	Zwarte kraai
Visdief	Wilde eend	Wulp	Zilvermeeuw

lid 1, opzettelijk doden of vangen in hun natuurlijke verspreidingsgebied;

Ruige dwergvleermuis
Gewone dwergvleermuis

III.

Dit besluit wordt verleend voor het oprichten en inwerking hebben van 18 windturbines als omschreven en getoetst in:

- Aanvraag dd 21 april 2017 en de aanvullingen daarop dd 26 juli 2017 inclusief ingevulde vragenformulier, Aanvraagmodules 1 en 2 en bijlagen
- Bijlage 1 Aanvraag Vergunning Wet natuurbescherming. Windpark Delfzijl Midden. Millenergy". Projectnummer 71700. Martijn ten Klooster, Pondera Consult, geen datum;
- Passende beoordeling MER Oosterhorn. Arcadis. 13 december 2016. Status: definitief 02
- E. Klop, A. Brenninkmeijer 2017. Mortaliteit vogels en vleermuizen Windpark Oosterhorn. A&W-rapport 2286. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden. 7 april 2017
- Arcadis e.a., Groningse windparken Cumulatie ecologie (21 juli 2017)

Verder besluiten wij:

IV

de bijlagen deel uit te laten maken van dit besluit. Voor zover de aanvraag niet in overeenstemming is met de gestelde voorschriften en beperkingen, zijn de gestelde voorschriften en beperkingen bepalend. Bij strijdigheid tussen de voorschriften en de bijlagen bij dit besluit prevaleren deze als volgt:

- De voorschriften;
- Bijlage 1 overwegingen;
- Bijlage 2
  - Aanvraag dd 21 april 2017 en de aanvullingen daarop dd 26 juli 2017 inclusief
    - ingevulde vragenformulier, Aanvraagmodules 1 en 2 en bijlagen
    - Bijlage 1 Aanvraag Vergunning Wet natuurbescherming. Windpark Delfzijl Midden. Millenergy" Projectnummer 71700. Martijn ten Klooster, Pondera Consult, geen datum;

- iii. Passende beoordeling MER Oosterhorn. Arcadis. 13 december 2016. Status: definitief 02
- iv. E. Klop, A. Brenninkmeijer 2017. Mortaliteit vogels en vleermuizen Windpark Oosterhorn. A&W-rapport 2286. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden. 7 april 2017
- v. Arcadis e.a., Groningse windparken Cumulatie ecologie (21 juli 2017)

Aan dit besluit worden de navolgende voorschriften en beperkingen verbonden.

Wij verwijzen u naar de bijlage Overwegingen bij besluit voor nadere motivering.

Beroep

Tijdens de periode van terinzagelegging kunnen belanghebbenden beroep aantekenen tegen dit besluit. Op dit besluit is afdeling 2 van hoofdstuk 1 van de Crisis- en herstelwet van toepassing. Dit betekent dat de belanghebbende in het beroepschrift moet aangeven wat zijn beroepsgronden zijn. Het beroep wordt niet-ontvankelijk verklaard, indien binnen de beroepstermijn geen gronden zijn ingediend. Het is niet toegestaan buiten de beroepstermijn nog (aanvullende) beroepsgronden aan te voeren.

Uw beroep kunt u sturen aan de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State, Postbus 20019 2500 EA Den Haag.

Meer informatie

Wij vertrouwen er op dat voldoende duidelijk is welke voorwaarden aan dit besluit verbonden zijn. Heeft u nog vragen, dan kunt u bellen naar telefoonnummer 050 - 316 49 11. U wordt dan doorverbonden met een medewerker die uw vragen zal beantwoorden. Bij correspondentie over deze brief verzoeken wij u het correspondentienummer te vermelden.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Groningen:

namens dezen:

A.J. Hoogerwerf

Hoofd van de afdeling Landelijk Gebied en Water

Deze brief is elektronisch aangemaakt en daarom niet ondertekend.

Voorschriften

Aan dit besluit zijn de volgende voorschriften verbonden:

Algemene voorschriften

1. Toestemming wordt verleend voor het oprichten en in werking hebben van een windturbinepark met 18 windturbines op de in het besluit onder I genoemde coördinaten en voor de daar bepaalde periode, met volgende kenmerken en afmetingen van de windturbines:

Onderdeel	Minimum	Maximum
Ashoogte (tov maaiveld)	-	145 meter
Afmeting mastvoet (diameter)	3 meter	25 meter
Rotordiameter	-	145 meter
Tiphoogte (ashoogte + halve rotordiameter; tov maaiveld)	-	2,17,5 meter
Lengte rotorblad	Maximaal 2/3 van de ashoogte	

2. Toestemming wordt verleend voor de navolgende werkzaamheden/activiteiten:
  - 18 windturbines;
  - Civiele werken, te weten:
    - bouwwegen;
      - i. één opstelplaats per windturbine.
    - Elektrische werken, te weten:
      - i. Ondergrondse kabels;
      - ii. Eén of meerdere schakelstations .
3. Dit besluit is enkel van toepassing op de in het besluit genoemde soorten vogels en vleermuizen en de beschreven verboden handelingen.
4. Dit besluit geldt alleen voor de werkzaamheden die conform de aanvraag worden uitgevoerd, voor zover in dit besluit zelf niet anders is aangegeven.
5. Dit besluit kan uitsluitend gebruikt worden door (medewerkers van) de vergunning-/onthefinghouder of haar rechtsopvolgers of in opdracht van de vergunning-/onthefinghouder handelende (rechts-)personen. De vergunning-/onthefinghouder of haar rechtsopvolgers blijven daarbij verantwoordelijk en aansprakelijk voor de juiste naleving van deze ontheffing.
6. Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden dient een afschrift van dit besluit en de bijbehorende documenten op de locatie van de werkzaamheden aanwezig te zijn en op verzoek te worden getoond aan de daartoe bevoegde toezichthouders of opsporingsambtenaren.
7. De vergunning-/onthefinghouder dient, zodra de datum waarop de werkzaamheden zullen aanvangen bekend is, deze datum schriftelijk, telefonisch of per e-mail, uiterlijk een week voorafgaand aan de werkzaamheden, door te geven aan Provincie Groningen.
8. Mocht tijdens de realisatiefase sprake zijn van overtreding ten aanzien van beschermde soorten, dient daar aanvullend ontheffing voor te worden aangevraagd, aangezien dit besluit met betrekking tot soortbescherming alleen betrekking heeft op de exploitatiefase.
9. De werkzaamheden gericht op de realisatie van de windturbines, zoals deze zijn omschreven in de aanvraag en bijgevoegde documenten, dienen uiterlijk vier jaar na het onherroepelijk worden van het onderhavige besluit te zijn afgerond.
10. Indien blijkt dat de in voorschrift 9 van dit besluit gestelde termijn met betrekking tot de realisatie van de windturbines niet voldoende is om de werkzaamheden waarop dit besluit betrekking heeft uit te voeren, dient vergunning- /onthefinghouder, minimaal vier maanden voor het verstrijken van deze termijn een nieuwe aanvraag indienen.
11. Indien vergunning- /onthefinghouder voornemens is activiteiten c.q. werkzaamheden in afwijking van dit besluit te laten plaatsvinden, dan dient dit terstond schriftelijk te worden gemeld aan Gedeputeerde Staten Groningen. Voor veranderingen die van enige betekenis kunnen zijn met betrekking tot de toepasselijke wetgeving dan wel vervanging dan wel aanpassing van de windturbines dan wel locatie van de windturbines waarvoor dit besluit is genomen, dient opnieuw een aanvraag voor een Wnb-besluit te worden ingediend.

12. Dit besluit heeft geen betrekking op het mogen verwijderen c.q. slopen van de windturbines.
13. Het is niet toegestaan om de windturbines te voorzien van verlichting, tenzij dit door een besluit van een bestuursorgaan verplicht wordt gesteld;

Stilstandvoorziening

14. Bij de turbines dienen in nachten (tussen zonsondergang en zonsopkomst), het aantal rotaties per minuut per windturbine tot minder dan 1 terug te worden gebracht ter reductie van het aantal aanvaringslachtoffers onder vleermuizen in de periode van 1 april tot 15 oktober.
15. Stilstand ten behoeve van vleermuizen dient te worden uitgevoerd:
  - tussen zonsondergang en zonsopkomst;
  - indien de temperatuur hoger is dan 11 graden Celsius;
  - indien er geen sprake is van neerslag;
  - indien de op ashoogte gemeten windsnelheden lager of gelijk zijn aan 6 m/s.

Monitoringsvoorschriften

16. Het aantal aanvaringslachtoffers per jaar dient te worden gemonitord. De vergunning-/onthefinghouder dient monitoring van door het windturbinepark veroorzaakte slachtoffers uit te voeren na ingebruikname van het windpark, op basis van een vooraf door Gedeputeerde Staten goed te keuren monitoringplan. Een voorstel voor dit monitoringplan dient binnen uiterlijk drie maanden voor het operationeel worden van de windturbines te worden ingediend bij Gedeputeerde Staten. Bij het opstellen van dit plan dient in ieder geval rekening te worden gehouden met de navolgende eisen:
  - a. Specificatie en onderbouwing zoekintensiteit slachtoffers vogels en vleermuizen;
  - b. de periode waarin monitoring dient plaats te vinden: Vogels jaarrond: vleermuizen tussen 1 augustus en 15 oktober;
  - c. de monitoring dient zodanig vormgegeven te worden dat de monitoringsresultaten kunnen worden benut om de effectiviteit van de stilstand voorziening te bepalen.
17. In de monitoringrapportage dient in ieder geval vermeld te worden:
  - d. Verwacht aantal slachtoffers per soort onder vogels en vleermuizen;
  - e. werkelijk aantal slachtoffers per soort onder vogels;
  - f. een beoordeling van het aantal slachtoffers in het licht van de voor de soort geldende instandhoudingsdoelstelling;
  - g. verantwoording over het uitvoeren van de stilstand verplichting zoals benoemd in dit besluit;
  - h. conclusie naar aanleiding van de onderzoeksresultaten;
  - i. eventueel voorgestelde aanvullende maatregelen indien sprake is van onverwachte/ongewenst hoge aantallen slachtoffers van specifieke soorten ten opzichte van het verwachte aantal slachtoffers, zoals in dit besluit omschreven.
18. Jaarlijks dient een tussenrapportage over deze monitoring te worden overgelegd voor 1 maart van het jaar, volgend op het jaar waarop het verslag betrekking heeft, ter kennis te wordt gebracht van Gedeputeerde Staten.
19. De monitoring kan, nadat tenminste vijf jaren is gemonitord na verlening van dit besluit en indien de monitoringsresultaten duidelijk een stabiel beeld laten zien dat niet in negatieve zin afwijkt van de prognose als neergelegd in de passende beoordeling met betrekking tot de aantallen vogel en vleermuisslachtoffers, op verzoek van de vergunning-/onthefinghouder worden ingetrokken.
20. Indien uit onderzoek blijkt dat in het windturbinepark in een bepaalde periode en/of rond specifieke windturbines wezenlijk minder vleermuizen voorkomen dan waarvan in dit besluit van is uitgegaan, dan kan de vergunning- /onthefinghouder een gemotiveerd verzoek indienen om de wijze waarop de stilstand voorziening in dit besluit is vormgegeven te doen aanpassen.

Overige voorschriften

21. De vergunning-/onthefinghouder is redelijkerwijs verplicht alle door Gedeputeerde Staten te geven aanwijzingen onverwijld op te volgen.
22. Van opgetreden incidenten, waaronder verstaan worden alle gebeurtenissen waarbij onbedoeld schadelijke stoffen vrijkomen, dan wel waardoor anderszins schade aan het betrokken beschermde gebied kan worden toegebracht, dient onverwijld schriftelijk melding te worden gedaan aan Gedeputeerde Staten, onder overlegging van alle relevante gegevens.
23. Aanspreekpunt in het kader van dit besluit en de daaruit voortvloeiende voorschriften is het Loket, loketvergunningen@provinciegroningen.nl. U kunt ook contact opnemen met Afdeling Landelijk Gebied en Water van de Provincie Groningen, Postbus 610, 9700AP, Groningen.

Overwegingen bij besluit ten aanzien van Gebiedsbescherming en behandeling zienswijze

1. Projectvoornemen en omschrijving initiatief

Aangevraagd wordt de bouw en het gebruik van een windturbinepark bestaande uit 18 windturbines, inclusief fundamenteën, met aanleg en gebruik van een kraanopstelplaats per turbine en inrichting van eventueel benodigde hulpconstructies en ontsluiting.

De activiteit is gelegen op het bedrijventerrein Oosterhorn ten zuiden van het bestaande windpark Delfzijl Noord op de Schermdijk en ligt ten oosten van Delfzijl. Het gebied heeft een industriële en deels agrarische functie. De agrarische functie verdwijnt op termijn met de doorontwikkeling van het bedrijventerrein.

Het voornemen ziet zowel op de bouw van het windpark als de exploitatie. Onder de bouw van het windpark wordt naast de realisatie van de windturbines zelf ook alle bijbehorende voorzieningen verstaan, zoals aanpassing van bestaande wegen, aanleg van nieuwe ontsluitingswegen ten behoeve van het windpark, aanvoer van bouwmaterialen, realisatie van kraanopstelplaatsen en de installatie van kabels en een of meerdere schakelstations. Een windpark heeft na oplevering een technische levensduur van minimaal 20-25 jaar, dit kan verlengd worden door onderhoud en vervanging. Het windpark wordt na de exploitatiefase verwijderd.

De op te richten windturbines zijn gelokaliseerd in de nabijheid van natura 2000 gebied Waddenzee en hebben in potentie een negatief effect op de natuurlijke kenmerken en instandhoudingsdoelstellingen van de Waddenzee. Op grond van artikel 2.7 lid 2 Wnb kan vergunning worden verleend voor activiteiten die negatieve effecten kunnen hebben. De aanvraag betreft een nieuwe activiteit.

2. Wettelijk kader

Ingevolge artikel 2,7, tweede lid Wnb is voor een project of een andere handeling met (mogelijke) verslechterende of significant verstorende effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van kwalificerende habitats en soorten van een Natura 2000-gebied een vergunning (hierna: natuurvergunning) benodigd.¹ De vergunningplicht is ook van toepassing op projecten en andere handelingen met (mogelijke) verslechterende of significant verstorende effecten op een buitenlands Natura 2000-gebied.² Het maakt evenmin uit of het project of andere handeling binnen of (net) buiten een Natura 2000-gebied wordt verricht. De bevoegdheid voor het verlenen van de natuurvergunning berust in beginsel bij Gedeputeerde Staten van de provincie waar het project of de andere handeling wordt gerealiseerd, of verricht.³

Voor 'projecten of andere handelingen' met mogelijke verslechterende of significant verstorende effecten op de kwalificerende natuurwaarden van een Natura 2000-gebied is een natuurvergunning nodig. Of een project mogelijk verslechterende of significant verstorende effecten heeft op een Natura 2000-gebied moet worden vastgesteld met behulp van de natuurtoets.⁴ Per geval moet worden vastgesteld of een project of andere handeling effecten heeft voor een Natura 2000-gebied, en waar deze effecten uit bestaan. Het is niet toegestaan om bepaalde activiteiten of een categorie van activiteiten generiek uit te sluiten van de natuurtoets.⁵ De natuurtoets bestaat in beginsel uit twee onderdelen: een voortoets en (eventueel) een Passende Beoordeling.⁶ Indien mogelijkerwijs sprake is van significant verstorende effecten moet een volledige natuurtoets (Passende Beoordeling) worden uitgevoerd.⁷ Op deze hoofdregel bestaan ook uitzonderingen. Bijvoorbeeld als een plan of project al eerder passend is beoordeeld.⁸ In het kader van de Passende Beoordeling moet worden vastgesteld of een project (mogelijkerwijs) significant verstorende effecten heeft op de kwalificerende natuurwaarden in een Natura 2000-gebied. Daarbij mogen mitigerende maatregelen wél en compenserende maatregelen niet worden meegewogen.⁹

¹ Art. 2.7, lid 2 Wnb en *Kamerstukken II*, 2011/12, 33348, 3, p. 116.

² Art. 1.1, lid 2 Wnb.

³ Art. 2.7, lid 2 jo. Art. 1.3, lid 1 Wnb.

⁴ Art. 2.8 Wnb. Onder de Nbw 1998 werd de term habitattoets gebruikt.

⁵ HvJ EU 4 maart 2010, zaak C-241/08, *M&R* 2010, 51 (*Commissie/Frankrijk*) en HvJ EU 10 januari 2006, zaak C-98/03, *Jur.* I-53 (*Commissie/Duitsland*).

⁶ European Commission, *European Commission Environmental DG, Assessments of plans and projects significantly affecting Natura 2000 sites. Methodological guidance on the provisions of Article 6(3) and (4) of the Habitats Directive 92/43/EEC*, Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities november 2001, p. 17-25 en 25-32.

⁷ Art. 2.8, lid 1 Wnb.

⁸ Art. 2.8, lid 2 Wnb. Deze regel vormt de codificatie van HvJ EU 14 januari 2010, C-226/08, *M&R* 2010, 40, *JM* 2010/36 (*Stadt Papenburg*).

⁹ ABRvS 7 mei 2008, ECLI:NL:RVS:2008:BD1090, *Gst* 2008, 97, *JM* 2008/75 (*Zuiderklip*).

2a. Procedure

Dit besluit is voorbereid onder toepassing van afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht. Het ontwerpbesluit is ter inzage gelegd van 4 juni 2018 tot en met 16 juli 2018. Tijdens deze termijn is een pro forma zienswijze ontvangen van de Stichting Vleermuiswerkgroep Groningen. Deze zienswijze is aangevuld op 16 augustus 2018.

Hieronder wordt steeds eerst een samenvatting van de opmerkingen van de betrokken indiener van de zienswijze *in cursief* weergegeven, gevolgd door een reactie namens het bevoegd gezag.

Vleermuiswerkgroep

Het aantal langstreckende Ruige dwergvleermuizen en slachtoffers is onderschat. Dit wordt veroorzaakt omdat de monitoring die in bestaand windpark Delfzijl Zuid is uitgevoerd heeft plaatsgevonden in een periode waarin zeker meer dan driekwart van de najaarstrek van de ruige dwergvleermuizen al gepasseerd was. Verder zijn de data van Klop et al (2012) volstrekt ontoereikend omdat gebruik gemaakt dient te worden van locatie specifieke metingen. Daarnaast zijn de data uit 2012 gedateerd.

De cumulatiestudie leidt tot onderschatting van de slachtoffers onder Ruige dwergvleermuizen . Er is geen of slechts een marginale veiligheidsmarge ingebouwd bij de modelmatige inschatting van het aantal aanvaringsslachtoffers. Deze is wel noodzakelijk in verband met de ligging van de windparken in de kustgebieden en de enorme spreiding van de uitkomst van het model. Daarnaast zijn de voorspellingen voor wat betreft Delfzijl te laag omdat de monitoring in 2012 na de piek van de migratieperiode heeft plaatsgevonden.

Op basis van de data van Klop et al (2012) kan niet worden geconcludeerd dat geen slachtoffers onder tweekleurige vleermuizen zullen optreden, omdat de metingen in de verkeerde periode zijn gedaan. Bij onderzoek ten oosten van Delfzijl (Punt van Reide, Dollard) zijn opvallende aantallen tweekleurige vleermuizen gemeten.

Reactie:

Mede op grond van de zienswijze van de Vleermuiswerkgroep en de overgelegde rapportage (Contra-expertise effectbeoordeling vleermuizen nieuwe windparken Eemshaven, 2018) is gebleken dat de effecten op populaties vleermuizen in het door Millenergy bij de aanvraag overgelegde onderzoek wellicht zijn onderschat. Dit leidt tot een andere beoordeling van de gevolgen voor vleermuizen dan tot nu toe aangenomen. Hierbij is voor ons doorslaggevend geweest dat de meetperiode waarop de verwachtingen ten aanzien van het aantal aanvaringsslachtoffers en te verwachten soorten zijn gebaseerd te beperkt is geweest. Hierdoor bestaat thans onvoldoende inzicht in het voorkomen van trekkende vleermuizen binnen het plangebied. Verder is van belang dat Windpark Delfzijl Midden op korte afstand van de Waddenzee gelegen is, in het kustgebied. De kust van Noord-Groningen vormt een belangrijke schakel in de trekroute van de ruige dwergvleermuis en tweekleurige vleermuis.

Omdat niet goed bekend is wat het aantal tweekleuren en dwergvleermuizen is dat tijdens de trek passeert, maar de mogelijkheid bestaat dat het niet om verwaarloosbare aantallen gaat, dient gehouden te worden met mogelijke slachtoffers onder de trekkende dieren. Het voorschrift is in het besluit aangepast. Omdat niet zeker is welke gevolgen er mogelijk voor de tweekleurige vleermuis en de ruige dwergvleermuis zullen zijn is besloten het stilstandvoorschrift te wijzigen. Daarnaast is na overleg met vergunninghouder en de Vleermuiswerkgroep besloten om in en in de nabijheid van het park Delfzijl Midden in het komende jaar uitgebreid onderzoek uit te voeren. Dit onderzoek bestaat uit het plaatsen van batdetectieapparatuur op bestaande turbines in de nabijheid van het plangebied en andere geschikte locaties om hiermee in 2019 de migratiebewegingen van vleermuizen in kaart te brengen. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zal het stilstand voorschrift, indien hiertoe aanleiding is, worden aangepast. Daarnaast zal, indien uit het onderzoek volgt dat Tweekleurige vleermuis in relevante aantallen in het plangebied voorkomt, van vergunninghouder worden verlangd dat ook een ontheffing wordt aangevraagd voor de Tweekleurige vleermuis.

De voorgeschreven stilstandvoorziening is onvoldoende effectief. De windsnelheid in de stilstandvoorziening is te laag. Pas boven de 8 m/sec neemt de impact van de turbines op trekkende Ruige dwergvleermuizen af.

Reactie:

De windsnelheid van 7-8 meter per seconde volgt uit onderzoek dat nabij de Duitse Waddenkust is uitgevoerd. Daarbij is de activiteit van vleermuizen bij een windpark vergeleken met de windsnelheid dat bij een verderop gelegen weerstation is gemeten. Uit het onderzoek volgt niet op welke hoogte de windsnelheid is gemeten. Hoewel kanttekeningen bij dit onderzoek kunnen worden geplaatst, volgt ook uit de studie van Jonge Poerink (Contra expertise) de aanbeveling om voor de ruige dwergvleermuis (en de tweekleurige vleermuis) een cut in speed van minimaal 7 of 8 meter per seconde op ashoogte voor te schrijven.

De in het besluit voorgeschreven cut in speed van 5 m/s op tiplaagte komt overeen met een windsnelheid van 6 m/s op ashoogte. Wij zullen vanuit praktische overwegingen aan het besluit verbinden dat een cut in speed dient te worden gehanteerd van 6 m/s op ashoogte, omdat de windsnelheid op deze hoogte gemeten wordt.

Omdat het College ook belang hecht aan de energietransitie en het belang van door windenergie opgewekte energie willen wij, mede uit een oogpunt van proportionaliteit, voorsnog geen hogere cut-in speed opleggen. Wij betrekken bij onze overwegingen het feit dat gedurende de monitoring van bestaande windparken in Delfzijl geen vleermuizen als slachtoffer zijn gerapporteerd.

Door gedurende 2019 onderzoek, voorafgaand aan de realisatie van het windpark, uit te voeren zal worden beoordeeld of de nu opgelegde cut in speed voldoende is voor het borgen van de staat van instandhouding van bedoelde vleermuissoorten. Het kan overigens ook zijn dat de inzet van de stilstandsvoorziening beperkt kan worden, indien uit het onderzoek blijkt dat dit kan zonder dat het aantal slachtoffers in relevante mate toeneemt. De achtergrond voor een eventuele aanpassing kan bijvoorbeeld zijn dat blijkt dat in een bepaalde periode of onder een bepaalde temperatuur geen of nagenoeg geen vleermuisactiviteit is. Een stilstandsvoorziening leidt alleen tot minder slachtoffers als er ook daadwerkelijk vleermuisactiviteit is. Nader onderzoek geeft dan bevestiging dat ook zonder mitigerende maatregelen de gunstige staat van instandhouding gewaarborgd blijft.

Artikel 5.4 van de Wnb biedt de mogelijkheid om een ontheffing te wijzigen dan wel de beperkingen of voorwaarden aan te passen als de omstandigheden ten opzichte van het moment van ontheffing verlening zodanig zijn gewijzigd dat onder andere voorwaarden of beperkingen zou zijn verleend indien deze omstandigheden op het moment van ontheffingverlening bekend zouden zijn geweest. De uitkomsten van het gedurende 2019 uit te voeren onderzoek zien wij als zodanige omstandigheden.

De periode stilstandsvoorziening tot 1 oktober is te kort. De trekperiode van de Ruige dwergvleermuis loopt door tot medio oktober. Verzocht wordt de bovengrens van de migratieperiode op 15 oktober te stellen.

Reactie:

Gezien hetgeen door de vleermuiswerkgroep is aangedragen zien wij voldoende grond de periode waarin de stilstandsvoorziening van kracht is te verruimen tot 15 oktober. Na 15 oktober vindt er -behoudens uitzonderingssituaties- geen seizoensmigratie van vleermuizen plaats.

3. Aanwijzingsbesluiten Natura 2000

Waddenzee

De Wet natuurbescherming regelt onder andere de aanwijzing van natuurgebieden. Natura 2000-gebieden worden aangewezen middels een aanwijzingsbesluit van de Minister van EZ. De inhoud van de aanwijzingsbesluiten is voor Natura 2000-gebieden van groot belang, omdat het onder meer het referentiekader biedt voor het beheerplan, de beoordeling van projecten en de vergunningverlening. Op 25 februari 2009 heeft de Minister van EZ zeven gebieden (Waddenzee, Duinen en Lage land Texel, Duinen Vlieland, Duinen Terschelling, Duinen Ameland, Duinen Schiermonnikoog en Noordzeekustzone) aangewezen als Natura 2000-gebied. De instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebied Waddenzee staan in het Aanwijzingsbesluit.¹⁰ Het gebied kwalificeert zowel voor aanwijzing onder de Habitatrichtlijn als Vogelrichtlijn en het Aanwijzingsbesluit bevat derhalve zowel instandhoudingsdoelen voor habitats, habitatrichtlijnsoorten, en vogels, zowel broed- als niet broedvogels.

¹⁰ http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/documenten/gebieden/001/n2k_001_db_hvn_waddenzee.pdf

Het Natura 2000-gebied Waddenzee (Aanwijzingsbesluit 2009, min. LNV) omvat alle buitendijkse delen, inclusief de kwelders langs de vastelandskust en op de eilanden. Het is een internationaal belangrijk natuurgebied, omdat het functioneert als:

- foerageer- en rustgebied voor grote aantallen trekvogels;
- broed- en leefgebied van diverse vogelsoorten;

Het gebied is van zeer groot belang als broedgebied voor kustgebonden waadvogels (Iepelaar), eenden, meeuwen, sterns (grote stern, visdief, noordse stern en dwergstern) en steltlopers (kluut, scholekster, bontbekplevier, strandplevier en tureluur). Dit zijn allemaal broedvogels van embryonale duinen, duinmeren, hoge zandplaten met schelpen en hogere delen van de kwelder;

- opgroei- en trekgebied voor vissoorten uit de Noordzee;
- leefgebied voor zeehonden, het gebied is essentieel als rustgebied en voor het werpen en zogen van jongen.

Eems Dollard

Voor het Nederlandse Habitatrichtlijngebied Eems-Dollard is een wijzigingsbesluit gepubliceerd.¹¹ Dit wijzigingsbesluit zorgt voor een uitbreiding van het Habitatrichtlijngebied met de Eems-Dollard, in dit deelgebied de begrenzing van het Habitatrichtlijngebied en die van het Vogelrichtlijngebied gelijk te trekken en de instandhoudingsdoelstellingen aan te vullen. Dit laatste betreft de toevoeging van het habitatype estuaria (H1130), gericht op behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit. Daarnaast is de Eems-Dollard van belang voor fint, rivierprik, zeeprik en de gewone zeehond en komen er diverse broedvogels en niet-broedvogels in het gebied voor.

In het Eems-estuarium liggen verschillende Duitse Natura 2000-gebieden. Op voorhand kan niet worden uitgesloten dat er ook effecten kunnen optreden in deze gebieden. Daarom worden ook deze gebieden in de beoordeling betrokken.

Het windpark bevindt zich op korte afstand van de Eems-Dollard, onderdeel van Natura 2000-gebied Waddenzee. De Waddenzee betreft een Natura 2000-gebied, aangewezen voor ondermeer diverse vogelsoorten. Op iets grotere afstand liggen enkele Duitse Natura 2000-gebieden, te weten Unterems & Außenems, Hund & Paapsand en Niedersächsisches Wattenmeer. Op deze gebieden is de Flora-Fauna Habitat-Richtlinie (EU Habitatrichtlijn) van toepassing. Daarnaast ligt ten oosten van het plangebied het Vogelschutzgebiet Niedersächsisches Wattenmeer und angrenzendes Küstenmeer dat nabij het plangebied overlapt met het FFH-gebied Nationalpark Niedersächsischen Wattenmeer. Op dit gebied is de Vogelschutzrichtlinie (EU Vogelrichtlijn) van toepassing.

Ten opzichte van de aangewezen natuurwaarden van het Nederlandse Natura 2000-gebied Waddenzee, levert dit alleen de relevante extra doelsoort meervleermuis op voor het Natura 2000-gebied Unterems und Außenems.

Voor de Duitse Natura 2000-gebieden vormt artikel 6 van de Habitatrichtlijn het toetsingskader. Artikel 6, derde lid, van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206, hierna: de Habitatrichtlijn) bepaalt, voor zover van belang, dat voor elk plan of project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van het gebied, maar significante gevolgen kan hebben voor zo'n gebied, een Passende Beoordeling wordt gemaakt van de gevolgen voor het gebied en dat door de bevoegde nationale instanties slechts toestemming voor dat plan of project wordt verleend nadat zij de zekerheid hebben verkregen dat het de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied niet zal aantasten.¹²

4. Beheerplan

De Wnb bepaalt in artikel 2.3 dat voor Natura 2000-gebieden het opstellen van een beheerplan verplicht is. Een beheerplan beschrijft wat er nodig is om de duurzame staat van instandhouding van natuurwaarden te behouden of te ontwikkelen en aan de instandhoudingsdoelen te voldoen. Het beheerplan moet een belangrijke bijdrage leveren aan het streven om de natuur te behouden in de Natura 2000-gebieden (Ministerie van EZ; handreiking beheerplan Natura 2000-gebieden; september 2005). Het beheerplan N2000 Waddenzee 2016-2022 is vastgesteld bij besluit van 13 december 2016.¹³ Op grond van het overgangsrecht, als vastgelegd in artikel 9.2 lid 1 Wnb, gelden beheerplannen als bedoeld in artikel 19a, eerste lid of 19b, eerste lid van de Natuurbeschermingswet 1998 voor het tijdvak waarvoor zij zijn vastgesteld als beheerplannen als bedoeld in artikel 2.3, eerste lid van de Wnb.

¹¹ Staatscourant 2016, nr. 60816

¹² Zie: ABRvS van 16 april 2014, nr. 201304768/1/R2.

¹³ Stcrt 2016, nr. 66721

In het beheerplan Waddenzee is het project oprichten en in werking hebben van de windturbines van windpark Delfzijl Midden (Oosterhorn) niet opgenomen als project dat is beschreven en wordt gerealiseerd overeenkomstig een beheerplan als bedoeld in artikel 2.3 Wnb. Derhalve wordt een vergunningplicht aangenomen.

5. Project, geen andere handeling

Voor het beoordelen van een aanvraag voor 'handelingen' geldt een ander toetsingskader binnen de Wnb dan voor 'projecten' en 'plannen'. Voor de vraag welk toetsingskader toepasselijk is moet dus bepaald worden of sprake is van een plan, een project of een andere handeling. Met het begrip 'project' wil de wetgever aansluiten bij de reikwijdte van art. 6, derde lid Habitatrictlijn. Het begrip moet dus overeenkomstig het Europese recht worden uitgelegd.

Het Hof van Justitie EU heeft in het arrest Stadt Papenburg bij de interpretatie van het begrip 'project' gerefereerd aan de M.e.r.-richtlijn. In art. 1, tweede lid M.e.r.-richtlijn is het begrip 'project' gedefinieerd als: '- de uitvoering van bouwwerken of de totstandbrenging van andere installaties of werken, - andere ingrepen in natuurlijk milieu of landschap, inclusief de ingrepen voor de ontginning van bodemschatten.'

In arresten over de M.e.r.-richtlijn heeft het Europese Hof voor de uitleg van het begrip 'project' (in de mer-richtlijn) een koppeling gelegd met een fysieke ingreep. Zo oordeelde het Hof dat er sprake is van een project voor zover er sprake is van een materieel werk, van een activiteit die ter plaatse een reële fysieke veranderingen meebrengt, van werken of ingrepen die de materiële toestand van de plaats veranderen.¹⁴ De aangevraagde activiteit leidt tot een fysieke ingreep in het natuurlijk milieu en kwalificeert derhalve als 'project'.¹⁵

6. Mogelijk significante gevolgen, Passende Beoordeling

Art. 2.7 en 2.8 Wnb voorzien in een plicht tot het maken van een (passende) beoordeling voor alle plannen, projecten en andere handelingen waarvan op voorhand niet geheel kan worden uitgesloten dat zij een nadelige invloed op het Natura 2000-gebied kunnen hebben. De beoordeling of van mogelijk significante gevolgen sprake is gerelateerd aan de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied. Wanneer een plan of project weliswaar gevolgen heeft voor een Natura 2000-gebied, maar de instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar brengt, kan het niet worden beschouwd als een plan of project dat significante gevolgen heeft voor het gebied. Omgekeerd moet een plan of project dat de instandhoudingsdoelstellingen van een gebied in gevaar dreigt te brengen, noodzakelijkerwijs worden beschouwd als een plan of project dat significante gevolgen kan hebben voor dat gebied.

Bij de aanvraag zijn de navolgende ecologische onderzoeksrapporten gevoegd en ingediend:

- Passende beoordeling MER Oosterhorn. Arcadis. 13 december 2016. Status: definitief 02
- E. Klop, A. Brenninkmeijer 2017. Mortaliteit vogels en vleermuizen Windpark Oosterhorn. A&W-rapport 2286. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden. 7 april 2017
- Arcadis e.a., Groningse windparken Cumulatie ecologie (21 juli 2017)

Ten behoeve van windpark Delfzijl Midden is in eerste instantie in breder verband onderzoek gedaan naar de effecten van de doorontwikkeling van bedrijventerrein Oosterhorn inclusief windturbinepark Delfzijl midden. De Passende Beoordeling MER Oosterhorn, Arcadis, brengt dit totaal aan effecten in beeld, waaronder die van het windpark. Aanvullend op de Passende Beoordeling is een nadere beoordeling van mortaliteit vogels en vleermuizen Windpark Oosterhorn uitgevoerd, A&W rapport 2286. Deze aanvulling was wenselijk omdat in deze rapportage gebruik is gemaakt van recente beschikbaar gekomen gegevens met betrekking tot aanvaringsslachtoffers in park Delfzijl Noord. In de A&W rapportage zijn een aantal varianten beoordeeld. Uit de aanvraag blijkt dat gekozen is voor realisatie van variant 3.2 (pagina 37). Daarnaast is op 21 juli 2017 een aanvulling op de aanvraag ingediend waarin op basis van de best beschikbare informatie de cumulatieve effecten van bestaande en nieuwe windturbineparken en hoogspanningsleidingen rond de Eemshaven en Delfzijl in kaart zijn gebracht. Daarnaast is in dit rapport aandacht besteed aan toetsing van effecten op Duitse Natura 2000 gebieden

Voor de toetsing van de aanvraag gebruiken wij de Passende Beoordeling MER Oosterhorn voor alle mogelijke effecten behalve aanvaringsslachtoffers. Voor toetsing van de effecten van aanvaringsslachtoffers gebruiken we de gegevens uit A&W rapportage 2286. Voor de cumulatieve toetsing en toetsing aan effecten op Duitse Natura 2000 gebieden wordt de rapportage Groningse windparken Cumulatie Ecologie gebruikt. Deze drie rapporten gezamenlijk geven een volledig beeld van de effecten van Windpark Delfzijl Midden op Natura 2000 gebieden.

¹⁴ Zie bijvoorbeeld: HvJ EU 17 maart 2011, C-275/09, ro. 20, 24 en 38

¹⁵ ABRvS van 17 september 2014, ECLI:NL:RVS:2014:3380

Het onderhavige initiatief is derhalve passend beoordeeld zoals voorgeschreven in artikel 2.7 derde lid 3 en onder a jo. artikel 2.8 eerste lid Wnb.

7. Bevoegdheid tot vergunningverlening

Art. 1.3 Wnb regelt dat in beginsel Gedeputeerde Staten bevoegd zijn. Anders dan voorheen onder het regime van de Natuurbeschermingswet 1998 is het College van Gedeputeerde Staten van de provincie bevoegd gezag waar het project of de handeling wordt verricht. Dat geldt ook als de gevolgen van het project of de handeling zich voordoen in een Natura 2000-gebied dat (deels) in een andere provincie is gelegen. Art. 1.3, derde lid Wnb bepaalt dat in een dergelijk geval door gedeputeerde staten van de provincie waarin het project of de handeling wordt verricht niet wordt beslist dan in overeenstemming met gedeputeerde staten van de andere provincie.

Ingevolge art. 1.3, vijfde lid Wnb jo. art. 1.3 Besluit natuurbescherming (Bnb) is de minister van EZ in plaats van Gedeputeerde Staten voor een reeks van categorieën handelingen bevoegd om te beslissen over de ingevolge art. 2.7, tweede lid Wnb noodzakelijke vergunning. Daarbij gaat het om gevallen waarin, bijvoorbeeld, zwaarwegende nationale belangen in het geding zijn.

Nu het project in de provincie Groningen wordt gerealiseerd en geen sprake is van de uitzondering als bedoeld in artikel 1.3, vijfde lid, Wnb, is Gedeputeerde Staten van Groningen bevoegd gezag.

8. Vergunningplicht en procedure

Het tweede lid van art. 2.7 Wnb bevat een vergunningvereiste voor projecten en andere handelingen die, gelet op de instandhoudingsdoelstellingen voor een Natura 2000-gebied, de kwaliteit van de aangewezen habitats zou kunnen verslechteren of een significant verstoring effect zou kunnen hebben voor de soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

In de Passende Beoordeling (inclusief bijlagen) is voldoende inzichtelijk gemaakt op welke gebieden en welke instandhoudingsdoelstellingen zich mogelijk een effect op te beschermen natuurwaarden zou kunnen voordoen ten gevolge van zogenaamde 'externe werking'.

Op 21 april 2017 is een aanvraag op grond van de Wet natuurbescherming ingediend. De aanvraag is aangevuld bij schrijven van 26 juli 2017. De aanvraag ziet zowel op het verkrijgen van toestemming als bedoeld in het hoofdstuk 2, Natura 2000-gebieden, van de Wnb, als op het verkrijgen van toestemming als bedoeld in hoofdstuk 3, Soorten, van de Wnb.

Artikel 5.3 Wnb bepaalt dat aan een vergunning, vrijstelling of ontheffing voorschriften kunnen worden verbonden of dat deze besluiten onder beperkingen kunnen worden verleend. Eveneens is bepaald dat een geldigheidsduur aan deze besluiten kan worden verbonden.

In het navolgende wordt beoordeeld of met zekerheid kan worden geconcludeerd dat het project de natuurlijke kenmerken van Natura-2000 gebieden niet zal aantasten.

9. Mogelijke effecten op relevante natuurwaarden N2000-gebieden en de beoordeling van effecten

In de Passende Beoordeling MER Oosterhorn, waarin de effecten van het door ontwikkelen van industriegebied Oosterhorn inclusief windpark Delfzijl midden in beeld zijn gebracht, is aangegeven (p. 14) dat een aantal effecttypen in de ecologische toetsing zijn betrokken. De effecttypen die voor windpark Delfzijl Midden relevant zijn bestaan uit:

- Verstoring
  - Geluid en trillingen
  - Optische verstoring/silhouetwerking
- Licht
- effecten van windturbines op vogels (populatiodynamiek)

10. Nadere beoordeling van effecten op relevante natuurwaarden N2000-gebieden

Het plangebied is niet gelegen binnen de begrenzing van Natura 2000-gebieden. Dit betekent dat het plangebied alleen mogelijk een functie heeft voor populaties van soorten die mobiel genoeg zijn om gebruik te maken van de omgeving van het plangebied. Dit betekent dat het plangebied alleen een mogelijke functie heeft voor vogels uit Natura 2000-gebieden.

Uit de Passende Beoordeling (p. 35) volgt dat de geluidbelasting in de omgeving van Delfzijl naar alle kanten toeneemt. Verder wordt aangegeven dat het kustgebied binnen de geluidcontour van bedrijventerrein Oosterhorn van beperkte waarde is voor broedvogels en dat deze weinig gevoelig zijn voor verstoring als gevolg van geluid (deze vogels broeden ook in de industriegebieden zelf) Andere soorten broedvogels worden niet verwacht. Negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen, als gevolg van een toename van de geluidbelasting, zijn dan ook niet aan de orde.

In de Passende Beoordeling (p. 35) wordt ten aanzien van foeragerende vogels opgemerkt dat het verstoorte gebied vanwege het totaal aan ontwikkelingen binnen Oosterhorn (waaronder de windturbines) in beperkte mate toeneemt. Het verstoorte gebied nabij de haven staat nu al onder invloed van activiteiten in en nabij de haven. De meeste vogels die op zee foerageren zijn weinig gevoelig voor verstoring door geluid. Negatieve effecten op instandhoudingsdoelen als gevolg van een toename van een geluidbelasting zijn dan ook niet aan de orde.

In de Passende Beoordeling wordt getoetst aan een verstoringscontour van 5000 meter voor onderwatergeluid (Prinsen. Al. 2008). De meest nabije zeehondenligplaatsen bevinden zich op meer dan 5000 meter afstand (Hond en Paap en Polder Breebaart) Hierbij dient verder nog aangetekend te worden dat tussen het industrieterrein en het Natura 2000 gebied Waddenzee/Dollard het zeehavenkanaal en de schermduijk liggen. Hierdoor moeten (geluids)trillingen zich van land door water en weer land naar de Waddenzee verplaatsen. Door zowel de afstand als de demping door de overdracht wordt de geluid- en trillingsintensiteit sterk gereduceerd.

Voor bovenwatergeluiden verstoring wordt in de Passende Beoordeling getoetst aan een contour van 1200 meter. Deze verstoringscontour reikt niet tot de belangrijke zeehondenligplaatsen in de Waddenzee. Negatieve effecten als gevolg van toename van geluidbelasting vanwege bovenwatergeluid en onderwatergeluid op zeehonden zijn daarmee uitgesloten.

Stikstofdepositie

In de Passende Beoordeling wordt aangegeven dat industrieterrein Oosterhorn is aangemerkt als prioritair project. Dit betekent dat ook bij volledige invulling van industriegebied Oosterhorn geen sprake is van significante effecten vanwege stikstofdepositie.

Wij merken op dat alleen tijdens de aanlegfase sprake is van stikstofdepositie door het materieel. De meest nabije Natura 2000 gebieden waar sprake is van overbelasting met stikstof bevinden zich op ten minste enkele tientallen kilometers afstand van Oosterhorn. Gelet op deze afstand zijn effecten vanwege stikstofdepositie in de aanlegfase, ook zonder toepassing van de PAS, op voorhand uit te sluiten.

Conclusie: Wij sluiten ons aan bij de bevindingen in de Passende Beoordeling ten aanzien van bovengenoemde effecten Aantasting van de natuurlijke kenmerken van N2000 gedurende de aanlegfase en gebruiksfase kan worden uitgesloten.

11. Sterfte in de gebruiksfase

De ecologische effecten van windturbines op land zijn vaak primair het gevolg van verstoring tijdens de aanlegwerkzaamheden of van verhoogde mortaliteit en barrièrewerking onder vogels en vleermuizen wanneer de windturbines operationeel zijn. Uit verschillende onderzoeken in binnen en buitenland is gebleken dat windturbines een concreet gevaar kunnen vormen voor vogels. Dit kan leiden tot fragmentatie van hun leefgebied of tot verstoring van broed-, foerageer- en rustgebied en trekroutes. Ook kunnen vogels of vleermuizen tijdens het vliegen in botsing komen met een windturbine of in de luchtturbulentie rond de draaiende rotor terecht komen.

Effectbeoordeling vogels

In de *A&W rapportage Mortaliteit vogels en vleermuizen Windpark Oosterhorn* is uiteengezet welke uitgangspunten zijn gehanteerd bij de beoordeling van de aanvaringsslachtoffers en is de methodiek waarmee aanvaringsslachtoffers van vogels zijn berekend toegelicht.

Het plangebied grenst ten noorden en ten zuiden aan bestaande windmolenparken (windpark Delfzijl - Noord schermduijk en Windpark delfzijl Zuid) De monitoringsgegevens van deze parken zijn in de '*rapportage Mortaliteit vogels en vleermuizen Windpark Oosterhorn*' zijn gebruikt om een inschatting te maken van het aantal slachtoffers voor windpark Delfzijl Midden..

In de A&W rapportage Mortaliteit zijn in totaal 6 varianten doorgerekend: drie inrichtingsvarianten en van elke variant twee opties turbijnegrootte. Voor deze 6 varianten is vervolgens: een berekening gemaakt van het aantal slachtoffers zonder correctie voor ashoogte en met correctie voor ashoogte. De correctiefactor heeft een lineair positief verband met de ashoogte: hoe hoger de ashoogte, hoe hoger de

correctiefactor. In Tabel 2.1 (pagina 5) zijn de correctiefactoren voor de verschillende ashoogtes gegeven..

De slachtofferschatting is, met uitzondering van de drie turbines aan de Noordzijde van het plangebied, volledig gebaseerd op de gevonden aantallen bij windpark Delfzijl Zuid. Hiervoor is gekozen omdat het merendeel van de windturbines in Delfzijl Midden meer landinwaarts ligt en dus qua ligging vergelijkbaar is met Windpark Delfzijl Zuid.

Voor de drie turbines die nabij het Zeehavenkanaal, tegenover de turbines van windpark Delfzijl Noord Schermdijk zijn geprojecteerd is gebruik gemaakt van data uit Delfzijl noord om het aantal slachtoffers in te schatten.

Uit de in de *A&W rapportage Mortaliteit vogels en vleermuizen Windpark Oosterhorn* opgenomen berekening volgt dat slachtoffers van de navolgende soorten kunnen worden verwacht:

- Aalscholver
- Bergeend
- Bruine kiekendief
- Goudplevier
- Grauwe gans
- Kievit
- Kleine mantelmeeuw
- Kluut
- Krakeend
- Scholekster
- Smient
- Visdief
- Wilde eend
- Wulp

In paragraaf 3.3 van de rapportage *Mortaliteit vogels en vleermuizen Windpark Oosterhorn* is vervolgens de toetsing van de aanvaringslachtoffers uitgevoerd aan de hand van het zogenaamde 1% (Ornis)-criterium.

Toepassing ORNIS-criterium

De beoordeling van de aanvaardbaarheid van aanvaringslachtoffers vindt plaats aan de hand van het zogenaamde ORNIS-criterium. De Afdeling bestuursrechtspraak heeft overwogen dat uit een uitspraak van het Hof van Justitie voor de uitleg van het ORNIS criterium het volgende volgt: "Bij zijn arrest van 9 december 2004, in zaak C-79/03, heeft het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen geoordeeld dat het door het ORNIS-comité geformuleerde criterium, inhoudende dat iedere tol van minder dan 1% van de totale jaarlijkse sterfte van de betrokken populatie (gemiddelde waarden) voor de soorten die niet mogen worden bejaagd, en van 1% van de te bejagen soorten, als maatstaf kan worden gebruikt om te beoordelen of de door de lidstaat krachtens artikel 9, eerste lid, sub c, van de Vogelrichtlijn verleende afwijking van het verbod van artikel 8, eerste lid, van die richtlijn om vogels met lijmstokken te vangen voldoet aan de voorwaarde dat de betrokken vogels in kleine hoeveelheden worden gevangen."

Bij het ontbreken van een ander wetenschappelijk onderbouwd criterium, gehanteerd worden als uitgangspunt om te bepalen of de te verwachten aantallen vogelslachtoffers door de windturbines aanvaardbaar zijn te achten, of niet. Tevens heeft de Afdeling overwogen dat de omstandigheid dat het feit dat de afweging betrekking heeft op een kleine populatie van een soort, niet tot het oordeel leidt dat het criterium niet zou mogen worden toegepast, nu het criterium in een percentage van de totale te verwachten sterfte van die soort in is geformuleerd.

De Afdeling gaat er verder van uit dat uit Europese jurisprudentie van het Hof niet volgt dat het 1%-criterium niet mag worden toegepast op soorten die reeds in een ongunstige staat van instandhouding verkeren. De Afdeling heeft dit standpunt intussen wel genuanceerd: Indien een soort in ongunstige staat van instandhouding verkeert en de populatieontwikkeling een negatieve trend laat zien dan kan nader onderzoek nodig zijn om te beoordelen of en onder welke voorwaarden ontheffing kan worden verleend. De populatie van de betrokken soort moet immers vanwege de Europese natuurrichtlijnen op een bevredigend niveau worden gehandhaafd.

Beoordeling

Wanneer een effect op de populatie aan de orde is én de instandhoudingsdoelstelling niet wordt gehaald, dan is er mogelijk sprake van een significant effect. De tabel op p. 30 van de Passende Beoordeling laat

zien dat het Windpark Geefswear, indien getoetst wordt aan de 1% ORNIS norm, leidt tot een mogelijk significant effect op de Bruine kiekendief en de visdief.

Bruine kiekendief

In de rapportage wordt aangegeven dat vrijwel alle slachtoffers in de windparken zijn gevallen in de trekperiodes. De slachtoffers vallen vooral buiten het broedseizoen; op basis daarvan wordt geconcludeerd dat het grootste deel van de slachtoffers geen vogels zijn waarvoor in de Waddenzee een instandhoudingsdoelstelling geldt.

Visdief

Uit de rapportage volgt dat de verwachte mortaliteit rond de 1% Ornis norm ligt. Opgemerkt wordt dat twee broedeilanden zijn aangelegd (een ten zuidoosten van de Eemshaven en een ter hoogte van Oosterhorn binnen Marconi). Naar verwachting zal een verplaatsing plaatsvinden van visdieven naar deze eilanden met daarmee een reductie van slachtoffers in de bestaande en nieuwe windparken. De grootte van deze reductie is niet precies te voorspellen en zal mogelijk fluctueren in de jaren na realisatie van de eilanden, maar met een actief stick and carrot beleid is de verwachting dat een aanzienlijke afname van de mortaliteit wordt bereikt. Daarmee komt de sterfte voor park Delfzijl Midden uit onder de 1% norm.

Conclusie:

Uit de aanvraag alsmede de overwegingen bij dit besluit volgt dat, rekening houdend met de relevante aanwijzingsgrondslagen en instandhoudingsdoelstellingen, de aangevraagde activiteiten in de aanleg- en operationele fase onder het stellen van voorschriften met zekerheid niet zullen leiden tot aantasting van de natuurlijke kenmerken van de Natura 2000 gebieden Waddenzee.

12. Cumulatieve effecten

De wet laat het niet toe zonder vergunning een project uit te voeren dat -gelet op de instandhoudingsdoelstellingen van een Natura 2000-gebied- de kwaliteit van de natuurlijke habitats of habitats van soorten in dat gebied kan verslechteren of een significant verstrend effect kan hebben op de soorten waarvoor dat gebied is aangewezen (art 2.7 lid 2 Wnb). Wanneer het een project betreft dat niet direct verband houdt met, of nodig is voor het beheer van een gebied, en dat afzonderlijk of in cumulatie significante gevolgen kan hebben voor een Natura 2000-gebied, wordt de vergunning niet verleend nadat uit een Passende Beoordeling is gebleken dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet worden aangetast (art 2.7 lid 3 onder a en art 2.8 lid 1 Wnb).

De initiatiefnemer heeft ervoor gekozen om de cumulatieve beoordeling van effecten in een aanvulling op de Passende Beoordeling te laten uitvoeren. Deze beoordeling heeft plaatsgevonden in de rapportage "Groningse Windparken Cumulatie en toetsing Duitse Natura 2000-gebieden", van 10 juli 2017, uitgevoerd door ARCADIS, Bureau Waardenburg, Altenburg&Wymenga en Pondera Consult (verder: Cumulatierapport Arcadis e.a.) en is als aanvulling op de aanvraag ingediend op 25 juli 2017. Met dit rapport kan op een eenduidige manier worden getoetst of recente ontwikkelingen in samenhang bezien kunnen leiden tot mogelijke cumulatieve effecten. Deze wijze van beoordelen van cumulatieve effecten doet naar ons oordeel recht aan de intentie van de Habitatrichtlijn. Wij zien deze rapportage als een aanvulling op de Passende Beoordeling van het project. Ze vervangt de in de projectbeoordeling opgenomen cumulatieve beoordeling. Op deze wijze wordt gebruik gemaakt van de meest recente wetenschappelijke inzichten.

Cumulatierapport Arcadis e.a.

In het Cumulatierapport Arcadis e.a. worden de effecten van de oprichting van het onderhavige windpark in cumulatie met alle andere plannen en projecten moeten beschouwd. Uit vaste jurisprudentie van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State volgt dat cumulatie beoordeeld moet worden met projecten die al wel vergund, maar nog niet zijn uitgevoerd, en projecten die zo recent zijn uitgevoerd dat de effecten daarvan nog geen onderdeel zijn van de achtergrond of referentiesituatie.

Voor onderhavige toetsing is gekozen ook alle bestaande windparken met effecten op de Waddenzee in de toetsing te betrekken. Betoogd kan worden dat dit voor parken die al lange tijd in bedrijf zijn niet nodig is omdat de effecten daarvan al onderdeel zijn van de gebruikte referentiesituatie (populatieomvang van betrokken soorten). Veiligheidshalve is in het rapport echter worst case en ruimer dan volgens de jurisprudentie zou moeten getoetst door ook alle bestaande windparken te betrekken.

Ook voor soortenbescherming, waarop het onderhavige besluit tevens ziet, wordt een dergelijke cumulatieve beoordeling uitgevoerd (zie verder onder overwegingen soortbescherming).

Omvang beoordeling

Deze cumulatieve beoordeling is gebaseerd op de diverse studies en beoordelingen voor de individuele uitbreidingslocaties. Dit zijn:

Eemshaven:

- **Windpark Zuidoost**
Deze uitbreiding heeft betrekking op 6 nieuwe turbines ten zuidoosten van de Eemshaven. De ecologische effecten zijn beschreven in BugelHajema (2017).
- **Windpark Oostpolder**
Dit initiatief bestaat uit 21 nieuwe turbines ten zuiden van de Eemshaven; de verwijdering van 10 bestaande turbines is onderdeel van dit windpark. De ecologische effecten zijn beschreven in Brouwer et al. (2017).
- **Windpark Oostpolderdijk**
Hier worden 3 turbines geplaatst op de dijk in de zuidoosthoek van de Eemshaven. De ecologische effecten zijn beschreven in Kleyheeg-Hartman et al. (2017).
- **Windturbines Stredammen**
Ter hoogte van de twee strekdammen bij de havenmond zijn twee nieuwe turbines voorzien. De effecten zijn onafhankelijk van elkaar getoetst in Engels et al. (2017a) en Brenninkmeijer & Klop (2017).
- **Windpark Growind**
Dit initiatief behelst de vervanging van twee turbines (M9 en M15) en het verwijderen van M14 in de oostlob van de Eemshaven. De ecologische effecten zijn beschreven in Klop (2017), gebaseerd op de monitoringsdata.
- **Twee RWE-turbines Eemshaven**
Ter hoogte van de helihaven worden twee turbines weggehaald en vervangen door twee nieuwe turbineposities elders in de Eemshaven. De ecologische effecten zijn beschreven in Engels & Gyimesi (2017).

Delfzijl:

- **Windpark Geefsweer**
Dit deelgebied ligt ten westen van het bestaande windpark Delfzijl en bestaat uit 14 turbines. De ecologische effecten zijn beschreven in de Passende Beoordeling Windpark Geefswेत (Arcadis 2017).
- **Windpark uitbreiding Delfzijl-Zuid**
De uitbreiding aan de zuidkant heeft betrekking op 16 turbines. De ecologische effecten zijn beschreven in Klop & Brenninkmeijer (2017b).
- **Windpark Oosterhorn**
Dit initiatief bestaat uit 18 turbines in het industriegebied ten noorden van het bestaande windpark. De ecologische effecten zijn beschreven in Klop & Brenninkmeijer (2017a).
-

Voor de beoordeling wordt aanvullend rekening gehouden met autonome ontwikkelingen die hebben plaatsgevonden. Dit betreft activiteiten die recent zijn gerealiseerd of waarvoor een vergunning of ontheffing is verleend op grond van de Wet natuurbescherming. Het betreft:

- **Windpark Delfzijl-Noord (Schermdijk & Pier van Oterdum)**
Het recent gerealiseerde windpark Delfzijl-Noord wordt sinds het gereedkomen in 2015 gemonitord. De mortaliteit is gebaseerd op de data uit 2016, het eerste volledige monitoringsjaar (zie Brenninkmeijer et al. 2017ba)
- **Windturbine Intocon – nabij Oostpolderdijk**
- **Windpark Delfzijl Zuid**
Dit park is medio 2000 gerealiseerd en bestaat uit 25 turbines. Er is 5 jaar gemonitord, De eindrapportage monitoring is A&W rapport 1656 Monitoring vogelaanvaringen Windpark Delfzijl-Zuid 2006-2011
- **Windpark Eemshaven**
Dit park is eind 2000 gerealiseerd en bestaat uit 88 turbines. Er is 5 jaar gemonitord, De eindrapportage Monitoring aanvaringsslachtoffers Windpark Eemshaven 2009-2014, Eindrapportage vijf jaar monitoring. A&W-rapport 1975.
- **Windpark Growind**
Dit initiatief behelst de vervanging van twee turbines (M9 en M15) en het verwijderen van M14 in de oostlob van de Eemshaven. De ecologische effecten zijn beschreven in Klop (2017).

- **Windpark Fryslân**

Dit inmiddels vergunde windpark bestaat uit 89 turbines en ligt in het IJsselmeer ten zuiden van de Afsluitdijk. De ecologische effecten zijn beschreven in de Passende Beoordeling en bijbehorende aanvullingen (Ten Klooster 2015, Ten Klooster et al. 2016).

- **Windpark Wieringermeer**

Dit grote windpark in de kop van Noord-Holland bestaat uit 99 turbines. De ecologische effecten zijn beschreven in in Kleyheeg et al. (2014) en Van Vliet et al. (2014).

- **Bestaande 380 kV lijnen Eemshaven**

In 2010 is het tracé van ruim 4 km aan hoogspanningslijnen in de Eemshaven gerealiseerd. Het aantal aanvaringssslachtoffers is vijf jaar gemonitord (Brenninkmeijer et al. 2017b).

- **Nieuwe 380 kV lijnen Eemshaven**

In 2017 wordt een tijdelijk tracé van ca. 2,6 km gerealiseerd ten zuiden van het bestaande tracé. De ecologische effecten zijn beschreven in Antea (2017).

Conclusies beoordeling N2000

Conform de jurisprudentie wordt in het Cumulatierapport Arcadis e.a de cumulatieve mortaliteit als gevolg van de verschillende uitbreidingen als verwaarloosbaar beschouwd indien deze lager is dan 1% van de natuurlijke mortaliteit. Deze '1%-mortaliteitsnorm' is geen wettelijk vastgestelde drempelwaarde maar wordt gebruikt als 'alarmbel'. Indien deze 1%-mortaliteitsnorm wordt overschreden, moet nader worden onderzocht hoe de additionele mortaliteit zich verhoudt tot de populatietrend en het instandhoudingsdoel. In het geval dat de huidige populatie (ruim) boven het instandhoudingsdoel zit, en sprake is van een positieve populatietrend, dan hoeft een overschrijding van de 1%-mortaliteitsnorm niet automatisch tot een aantasting van het instandhoudingsdoel te leiden.

Zoals hierboven beschreven is de 1%-mortaliteitsnorm geen harde ecologische drempelwaarde, maar een alarmbel op basis waarvan al dan niet aanleiding is de effecten van de turbinemortaliteit nader te onderzoeken en beoordelen. Een bij uitstek geschikte methode om dit nader te onderzoeken, is de zogenoemde Potential Biological Removal (PBR) analyse.

Een analyse van de PBR heeft ten doel een inschatting te geven hoeveel sterfte een populatie kan dragen zonder negatieve effecten op de levensvatbaarheid van de populatie. De methode is ontwikkeld voor zeezoogdieren (Wade 1988) en later ook veelvuldig toegepast op vogels (bijv. Runge et al. 2009, Poot et al. 2011, Bellebaum et al. 2013, Richard & Abraham 2013).

Voor zowel Grauwe gans, Kievit, Scholekster, Kleine mantelmeeuw, Wilde eend en krakeend geldt dat de turbinesterfte zeer ruim onder de PBR ligt. Negatieve effecten op de populaties van deze soorten zijn op grond hiervan met zekerheid uit te sluiten.

Visdief

Voor de Visdief geldt, volgens de rapportage *Groningse Windparken Cumulatie ecologie*, dat de uitbreidingsvarianten leiden tot 26 extra slachtoffers, waarmee het totaal aantal slachtoffers onder de PBR ligt maar wel in de buurt van de PBR komt. De sterfte onder visdieven, zowel in het bestaande windparken Eemshaven en Delfzijl-Noord als in de toekomstige winduitbreidingslocaties, zal naar verwachting echter sterk worden verminderd (met ten minste 80%) door de aanleg van de twee nieuwe broedlocaties buiten de huidige en nieuwe windparken. Daarmee zal de additionele sterfte in alle nieuwe windparken samen onder de 1% norm komen en zijn significant negatieve effecten uit te sluiten

Conclusie

Uit de analyses is gebleken dat, al dan niet na een beoordeling van de voor de betreffende soort geldende PBR, voor geen van de kwalificerende soorten - ook in cumulatie bezien - , sprake is van een significant effect. De natuurlijke kenmerken van de beoordeelde Natura2000 gebieden worden met zekerheid niet aangetast.

13. Beoordeling Duitse N2000 gebieden

Verder zijn in het Cumulatierapport Arcadis e.a ook de mogelijke consequenties van oprichting van de windparken voor Duitse Natura2000 gebieden nader onderzocht. Uit jurisprudentie volgt dat effecten op Duitse N2000 gebieden moeten worden beoordeeld naar de in Duitsland daarvoor gangbare methode (ABRvS van 16 april 2014, nr. 201304768/1/R2, r.o. 22.5). Het Duitse toetsingskader werkt met veiligheidszones. De zachte veiligheidsafstand is ingesteld als bufferzone rondom de harde veiligheidsafstand en dient, naast het beschermen van de kwalificerende soorten van het Natura 2000-gebied, voor de instandhouding van broed-, rust- en foerageergebieden in de omgeving van beschermde gebieden. De meest gevoelige soort is bepalend voor de te hanteren afstand. In het geval van het Natura 2000-gebied Niedersächsisches Wattenmeer und Angrenzendes Küstenmeer en Hund und Paapsand

bedraagt de zachte veiligheidsafstand 3 kilometer. Deze ingesteld om slaap en rustgebieden van kwalificerende ganzensoorten veilig te stellen. De voor het Niedersächsisches Wattenmeer und Angrenzendes Küstenmeer kwalificerende ganzensoorten slapen niet in het Eemshavengebied of in de omgeving van Delfzijl. Dat betekent dat de zachte veiligheidsafstand voor zover die met de nieuwe turbineposities overlapt niet relevant is: als gevolg van het plaatsen van turbines in het Eemshavengebied en in het industriepark Oosterhorn binnen deze zone is er geen sprake van een aantasting van de instandhoudingsdoelstelling van deze ganzensoorten.

De conclusie uit het rapport is dat ook gezien vanuit de Duitse beoordelingsmethodiek er geen belemmeringen zijn voor het plaatsen van windturbines in deze zone.

14. Eindconclusie

Uit de aanvraag alsmede de overwegingen bij dit besluit volgt dat, rekening houdend met de relevante aanwijzingsgrondslagen en instandhoudingsdoelstellingen, ook in cumulatie gezien, de aangevraagde activiteiten onder het stellen van voorschriften met zekerheid niet zullen leiden tot aantasting van de natuurlijke kenmerken van de Natura 2000 gebieden Waddenzee, inclusief het Eems-Dollard estuarium, Hund und Paapsand, Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer en Unterems und Außenems.

Wij zijn daarom van mening dat de gevraagde vergunning kan worden verleend, onder het stellen van voorschriften en beperkingen.

Overwegingen bij ontwerp besluit ten aanzien van Soortbescherming

1.1 aanvraag, projectvoornemen en omschrijving initiatief

Wij verwijzen naar de betreffende overwegingen daarover eerder in dit besluit.

Gebruikte bronnen:

- "Bijlage 1 Aanvraag Vergunning Wet natuurbescherming. Windpark Delfzijl Midden. Millenergy" . Projectnummer 71700. Martijn ten Klooster, Pondera Consult, **geen datum**; en
- "Mortaliteit vogels en vleermuizen Windpark Oosterhorn" E. Klop, A. Brenninkmeijer 2017. A&W-rapport 2286. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden; en Arcadis e.a., Groningse windparken Cumulatie ecologie (21 juli 2017)

Vastgestelde beschermde soorten broed- en trekvogels (Vogelrichtlijn):

aalscholver	blauwe reiger	Buizerd	Goudplevier	grauwe gans	grote mantelmeeuw
Holenduif	kievit	Kerkuil	kleine mantelmeeuw	kokmeeuw	krakeend
Meerkoet	merel	Scholekster	Smient	spreeuw	bergeend
stormmeeuw	wilde eend	Wulp	Zilvermeeuw	zwarte kraai	torenvalk
bruine kiekendief	visdief	Boerenzwaluw	Graspieper	kluut	oeverloper
stadsduif					

Vastgestelde beschermde soorten vleermuizen:

gewone dwergvleermuis	ruige dwergvleermuis
-----------------------	----------------------

Negatieve effecten als gevolg van de ingreep zonder mitigerende maatregelen leidt tot overtreding van:

artikel 3.1 voor vogelsoorten van artikel 1 van de Vogelrichtlijn met betrekking tot <ul style="list-style-type: none"> • lid 1, het opzettelijk doden; 	aalscholver, blauwe reiger, buizerd, goudplevier, grauwe gans, grote mantelmeeuw, holenduif, kievit, kerkuil, kleine mantelmeeuw, kokmeeuw, krakeend, meerkoet, merel, scholekster, smient, spreeuw, stormmeeuw, wilde eend, wulp, ,zilvermeeuw, zwarte kraai, torenvalk, bruine kiekendief, visdief, boerenzwaluw, graspieper, kluut, oeverloper
artikel 3.5 van soorten genoemd in bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I bij het Verdrag van Bonn met betrekking tot <ul style="list-style-type: none"> • lid 1, het opzettelijk doden in hun natuurlijke verspreidingsgebied; van in het wild levende dieren;	gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis.

1.2 Ecologische afweging

Uit de aanvraag volgt dat ontheffing wordt aangevraagd voor vogel- en vleermuissoorten die worden gedood omdat ze in aanvaring komen met de windturbines. Onderzoek naar deze aanvarings-slachtoffers is uitgevoerd in de rapportage mortaliteit vogels en vleermuizen Windpark Oosterhorn , A&W rapport 2286. Bij de inschatting van de aanvarings-slachtoffers in Delfzijl Midden is gebruik gemaakt van aanvarings-slachtoffermonitoring in de bestaande windparken Delfzijl Zuid en Delfzijl Noord (Schermdijk) om tot een zo nauwkeurig mogelijke prognose te komen. Uit de aanvraag blijkt dat voor de realisatie van windpark Delfzijl midden gekozen is voor variant 3.2 (pagina 37).

Verder is op 21 juli 2017 een aanvulling op de aanvraag ingediend waarin op basis van de best beschikbare informatie de cumulatieve effecten van bestaande en nieuwe windturbineparken hoogspanningsleidingen rond Eemshaven en Delfzijl in kaart zijn gebracht. Voor toetsing van de effecten van aanvaringsslachtoffers in verband met soortbescherming is gebruik gemaakt van de gegevens uit A&W rapportage 2286, variant 3.2. Voor de cumulatieve toetsing is de rapportage Groningse windparken Cumulatie Ecologie benut.

Vogels

Uit de rapportage "A&W-rapport 2286 Mortaliteit vogels en vleermuizen Windpark Oosterhorn" blijkt dat bij realisatie van het windpark met 18 turbines aanvaringsslachtoffers onder vogels worden verwacht. De voornaamste soortgroepen zijn meeuwen (voornamelijk Kokmeeuw en Zilvermeeuw), duiven (Stadsduif, Houtduif, Holenduif), zangvogels (voornamelijk Spreeuw) en watervogels (voornamelijk Wilde eend).

Vleermuizen

In en rond het plangebied zouden zeven soorten vleermuizen voor kunnen komen, namelijk Gewone en Ruige dwergvleermuis, Gewone grootoorvleermuis, Rosse vleermuis, Laatvlieger, Meervleermuis en Watervleermuis (www.zoogdieratlas.nl).

Tijdens het onderzoek in de gondel van een turbine in het bestaande windpark Delfzijl Zuid, grenzend aan beoogd windpark Delfzijl Midden, met een AnaBat detector en aanvullend met een batdetector bevestigd aan een vlieger bleek sprake te zijn van een zeer lage vleermuisactiviteit in het gebied, met enkele waarnemingen van de Gewone dwergvleermuis en de Ruige dwergvleermuis en laatvlieger en twee vleermuiswaarnemingen die ofwel Rosse ofwel Tweekleurige vleermuis ofwel Laatvlieger zouden kunnen zijn. Daarnaast is door Buro Bakker (2011, 2015) onderzoek verricht naar vleermuizen rondom het havengebied van Delfzijl. Hierbij zijn een betrekkelijk gering aantal waarnemingen gedaan van Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis en Laatvlieger.

Aanvaringsslachtoffers

Zoals hierboven beschreven is sprake van een lage vliegactiviteit van vleermuizen in het plangebied. Uit het rapport "A&W-rapport 2286 Mortaliteit vogels en vleermuizen Windpark Oosterhorn" blijkt dat de verwachte mortaliteit onder vleermuizen als gevolg van aanvaringen met turbines daarom laag is (ordegrootte 0–3 per turbine per jaar), het betreft voornamelijk Ruige en Gewone dwergvleermuis. In zijn totaliteit zal het bij de uitbreiding van Windpark Delfzijl Midden naar verwachting gaan om maximaal enkele tientallen slachtoffers onder deze twee soorten. Hoewel slachtoffers onder Laatvlieger, Rosse vleermuis Tweekleurige vleermuis en Gewone grootoorvleermuis niet kunnen worden uitgesloten, zal dit naar verwachting beperkt zijn tot incidentele gevallen.

Ontheffingsaanvraag

Op grond van de aanwezige beschermde soorten zijn effecten te verwachten op diverse vogel- en vleermuissoorten ten gevolge van aanvaringsslachtoffers. Dit betreft een overtreding van artikel 3.1 van de Wnb (doden van vogels) en art. 3.5 van de Wnb (doden van soorten). Onderstaand een overzicht van de soorten waarvoor meer dan incidenteel (1 of meer per jaar) aanvaringsslachtoffers worden verwacht. Voor deze soorten wordt ontheffing gevraagd van de genoemde verbodsbepalingen uit de Wnb.

Het betreft de volgende vogelsoorten:

Bergeend	Boerenzwaluw
Spreeuw	Blauwe reiger
Wilde eend	Visdief
Zilvermeeuw	Kleine mantelmeeuw
Kokmeeuw	Stormmeeuw
Stadsduif	Bruine kiekendief
Buizerd	Goudplevier
Houtduif	Kerkuil
Zwarte kraai	Meerkoet
Holenduif	Fazant
Merel	Torenavalk
Graspieper	

De aanvraag ziet verder op de volgende vleermuissoorten:

Gewone dwergvleermuis	ruige dwergvleermuis
-----------------------	----------------------

Het project wordt uitgevoerd en geëxploiteerd in de periode van 2019 tm 25 januari 2048. Verzocht wordt om vergunning met een geldigheid vanaf het moment van verlenen van de Wnb-vergunning tot 30 jaar na

in bedrijfsname van de windturbine. Te zijner tijd, voorafgaand aan het aflopen van deze termijn zal door initiatiefnemer worden nagegaan of ook vergunning is vereist voor de verwijdering van de windturbines.

De activiteit bestaat uit drie fasen:

1. De bouw/aanleg van de windturbine en de infrastructuur;
2. De exploitatie van de windturbine;
3. De verwijdering van de windturbine aan het einde van de levensduur van het project.

In de aanlegfase zouden mogelijk beschermde planten kunnen worden vernield. Uit de aanvraag is echter niet gebleken van het voorkomen van onder de Wnb beschermde soorten binnen het plangebied. Dit maakt dat in het kader van de soortbescherming slechts de exploitatiefase van belang is, aangezien in deze fase volgens initiatiefnemer overtreding van een verbodsbepaling plaatsvindt, te weten het doden van beschermde vogel- en vleermuissoorten. Gedurende de realisatiefase is naar verwachting geen sprake van overtreding van een verbodsbepaling uit hoofdstuk 3 van de Wnb. Realisatie wordt hier daarom verder buiten beschouwing gelaten, met die kanttekening dat mocht tijdens de uitvoering van werkzaamheden alsnog sprake zijn van overtreding ten aanzien van beschermde soorten, dient daar aanvullend ontheffing voor te worden aangevraagd. Ook geldt gedurende de aanlegfase, nu dit besluit niet expliciet deze fase betreft, onverkort de zorgplicht (artikel 1.11 Wnb). De zorgplicht houdt in dat iedereen zo veel mogelijk dient te voorkomen dat door zijn handelen nadelige gevolgen voor in het wild levende dieren en planten kunnen worden veroorzaakt.

Windturbines wekken elektriciteit op doordat de wind die langs de rotorbladen waait de rotorbladen in beweging zet. Deze beweging, het draaien van de wieken, wordt in de gondel omgezet in elektriciteit door middel van een generator. Door middel van transformatoren in de windturbine wordt het spanningsniveau van de elektriciteit op het juiste niveau gebracht. De opgewekte elektriciteit wordt via ondergrondse kabels naar een schakelstation afgevoerd waar het overdrachtpunt ligt naar het openbare hoogspanningsnet.

Afhankelijk van het type windturbine gaat een windturbine in bedrijf bij een windsnelheid van circa 3-5 m/s (2 Beaufort) en uit bedrijf bij een windsnelheid van ongeveer 25 m/s (10 Beaufort). In principe is een windturbine 7 dagen per week, 24 uur per dag in bedrijf. Een windturbine staat slechts stil bij te veel of te weinig wind of voor inspectie/controle.

Deze exploitatie heeft zonder extra maatregelen een negatief effect op de natuurwaarden met overtreding tot gevolg van de verbodsbepalingen genoemd in artikelen 3.1 en 3.5 van de Wet natuurbescherming.

artikel 3.1 voor vogelsoorten van artikel 1 van de Vogelrichtlijn met betrekking tot <ul style="list-style-type: none"> • lid 1, het opzettelijk doden;	De hierboven genoemde vogelsoorten.
artikel 3.5 van soorten genoemd in bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I bij het Verdrag van Bonn met betrekking tot <ul style="list-style-type: none"> • lid 1, het opzettelijk doden of vangen in hun natuurlijke verspreidingsgebied;	De hierboven genoemde vleermuissoorten.

Voor ontheffingverlening voor vogels geldt op grond van artikel 3.3 Wnb dat moet worden voldaan aan een strenge toetsing voor het mogen toestaan van een derogatie¹⁶ van de generieke bescherming die door de Vogelrichtlijn en de Wnb wordt geboden.¹⁷ Voor vogels die aanvullend onder de bescherming van artikel 3.5 vallen geldt de beoordeling in deze ontheffing onder artikel 3.3 Wnb tevens als beoordeling van gevolgen als bedoeld in artikel 3.8 Wnb. In beide gevallen wordt in deze ontheffing door getoetst op het verbod op opzettelijk doden, wat in de bepalingen 3.1 en 3.5 Wnb in een gelijklopend verbod is neergelegd.

Een ontheffing van een verbod ex artikel 3.1 Wnb kan slechts worden verleend indien:

- i. er geen andere bevredigende oplossing voorhanden is;
- ii. er geen sprake is van verslechtering van de staat van instandhouding van de soort; en

¹⁶ Een derogatie is een mogelijkheid om af te wijken van een vastgestelde norm van de EU.

¹⁷ Voor strikt beschermde soorten zoals vleermuizen wordt de ontheffing geregeld in artikel 3.8 Wnb. Daarin wordt in het vijfde lid benoemd dat ontheffing slechts kan worden verleend na het doorlopen van vergelijkbare stappen als in artikel 3.3 voor vogels, met uitzondering van de eisen genoemd in het vijfde lid van artikel 3.3 Wnb.

- iii. er een in artikel 3.3 vierde lid Wnb limitatief opgesomde ontheffingsgrond aan de ontheffing ten grondslag kan worden gelegd.

In een ontheffing voor vogels moeten op grond van het vijfde lid van artikel 3.3. Wnb in elk geval voorschriften worden opgenomen over:

- a. de middelen, installaties of methoden voor het vangen of doden, waarbij enkel het gebruik wordt toegestaan van bij algemene maatregel van bestuur aangewezen middelen, installaties of methoden;
- b. de tijd en plaats waarvoor de ontheffing of vrijstelling geldt, en
- c. de wijze waarop het risico voor het behoud van de vogelstand wordt beperkt.

Artikel 3.8 bevat de ontheffings- en vrijstellingsmogelijkheden van de verboden genoemd in artikel 3.5 Wnb, waarbij moet worden voldaan aan een strenge toetsing voor het mogen toestaan van een derogatie van de generieke bescherming die door de Habitatrictlijn wordt geboden. Gedeputeerde staten kunnen ontheffing verlenen van een of meer van de verboden van artikel 3.5 Wnb indien:

- iv. er geen andere bevredigende oplossing is;
- v. er geen afbreuk wordt gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan
- vi. er een in artikel 3.8 vijfde lid Wnb limitatief opgesomde ontheffingsgrond aan de ontheffing ten grondslag kan worden gelegd.

(I) Alternatievenafweging / andere bevredigende oplossing

Voor zowel de ontheffing op grond van artikel 3.3 Wnb (vogels) als voor strikt beschermde soorten (artikel 3.8 Wnb) moet worden afgewogen of er een andere bevredigende oplossing is. Het plaatsen van windturbines zal in Nederland op alle locaties leiden tot verstoring, doden en/of verwonden van beschermde diersoorten (veelal vogels en/of vleermuizen) gezien de brede verspreiding van soorten, zoals onder meer blijkt uit de Nationale Windmolenrisicokaart van Vogelbescherming Nederland aangezien er geen locaties zijn waar soorten geheel afwezig zijn. Locaties kennen wel variatie in aanwezigheid van soorten waardoor per locatie verschillende soorten risico lopen in aanvaring te komen met een windturbine. De keuze voor de locatie is een logische, vanwege de volgende redenen: De locatie is op basis van onder meer een planMER in de Structuurvisie Wind op Land aangewezen. Het aspect ecologie is daarbij betrokken.

Samenvattend kan gesteld worden dat ook de alternatieven (zowel op een geografisch schaalniveau, als op inrichtingsniveau) effecten op natuurwaarden hebben. De gekozen locatie van het project leidt niet tot zodanig grotere effecten op natuur dan locaties elders dat daarom zou moeten worden gekozen voor weigeren van deze toestemming.

Verder heeft Nederland in 2010 het op grond van artikel 4 richtlijn 2009/28/EG voorgeschreven Nationaal actieplan hernieuwbare energie („het Actieplan”) vastgesteld en ingediend bij de Europese Commissie. Inzake het belang van hernieuwbare energie wordt overwogen:

„De drijvende factoren achter het Nederlandse beleid voor hernieuwbare energie zijn het leveren van een bijdrage aan de aanpak van het klimaatprobleem, het veiligstellen van de voorzieningszekerheid en het op lange termijn betaalbaar houden van energie. Daarnaast is het ook een belangrijke stimulans voor innovatie en bedrijvigheid.”

Voor de realisatie van de bindende doelstelling wordt in het Actieplan onderscheid gemaakt naar drie sectoren, elektriciteit, transport en verwarming & koeling. Voor de sector „elektriciteit”, waaraan windenergie een bijdrage levert, wordt verwacht dat door het gekozen beleid in het Actieplan het aandeel hernieuwbare energie 37% bedraagt in 2020. In het Actieplan is een overzicht gegeven van de maatregelen welke Nederland in zet om de doelstellingen te realiseren. Voor windenergie op land is daarbij een doelstelling opgenomen welke neerkomt op 6.000 MW op land opgenomen en 4.450 MW windenergie op zee. Gezien de klimatologische omstandigheden, de geografische ligging en geomorfologische karakteristieken is voor de termijn tot en met 2020 windenergie de belangrijkste bron van hernieuwbare energie om het streefcijfer van 37% hernieuwbare energie in de sector elektriciteit te realiseren. Er is voor windenergie aldus geen gelijkwaardig alternatief.

Verder overwegen wij dat er nog niet voldoende bekend is over het preventief weren van vleermuizen of vogels tijdens exploitatie van een windmolen. Mogelijk leiden bepaalde geluidfrequenties of verlichting met bepaalde golflengte tot het aantrekken of juist afweren van vleermuizen en of vogels, maar deze frequenties of golflengtes blijken zeer soortspecifiek (aldus mondelinge mededeling van ecologisch deskundige A. Brenninckmeijer). Mocht tijdens exploitatie blijken dat vooral één bepaalde soort meer kans op aanvaring heeft dan andere, zou dit nader uitgezocht kunnen worden en kunnen eventuele

maatwerk aanpassingen gedaan worden. Op voorhand is hier echter nog niets van te zeggen en kan gesteld worden dat er gaan alternatieve mogelijkheden zijn om de windmolen in gebruik te nemen.

Op basis hiervan wordt geconcludeerd dat er geen reden is om aan te nemen dat er realistische alternatieven beschikbaar zijn voor het project met aanmerkelijke voordelen, of dat het project aanmerkelijk nadelen kent ten opzichte van alternatieven, vanuit het oogpunt van het optreden van aanvaringslachtoffers onder vogels of vleermuizen.

De projectlocatie van de activiteit is goed gekozen, Oosterhorn en directe omgeving behoren tot de meer windrijke gebieden in Nederland. De realisatie van windenergie is interessant vanuit het oogpunt van het geringe ruimtebeslag aan vierkante meters en het multifunctionele gebruik van de ruimte, als ook vanuit het oogpunt van kostprijs.

Alternatieve vormen van duurzame energie vormen geen redelijk alternatief, mede gezien de locatie. Daarbij is de kostprijs van wind op land lager dan voor energie uit zon.

Het plaatsen van windturbines zal in Nederland op alle locaties leiden tot verstoring, doden en/of verwonden van beschermde diersoorten (veelal vogels en/of vleermuizen) gezien de brede verspreiding van soorten, zoals onder meer blijkt uit de Nationale Windmolenrisicokaart van Vogelbescherming Nederland aangezien er geen locaties zijn waar soorten geheel afwezig zijn. Locaties kennen wel variatie in aanwezigheid van soorten waardoor per locatie verschillende soorten risico lopen in aanvaring te komen met een windturbine. De keuze voor de locatie is een logische, vanwege de volgende redenen: De locatie is op basis van onder meer een planMER in de Structuurvisie Wind op Land aangewezen. Het aspect ecologie is daar voldoende bij betrokken;

Samenvattend kan gesteld worden dat ook de alternatieven (zowel op een geografisch schaalniveau, als op inrichtingsniveau) effecten op natuurwaarden hebben. De gekozen locatie van het project leidt niet tot zodanig grotere effecten op natuur dan locaties elders dat daarom zou moeten worden gekozen voor weigeren van deze toestemming. Daarbij geldt aanvullend dat het project bestaat uit slechts één windturbine, waardoor de effecten beperkt zijn.

Er is nog niet voldoende bekend over het preventief weren van vleermuizen of vogels tijdens exploitatie van een windmolen. Mogelijk leiden bepaalde geluidfrequenties of verlichting met bepaalde golflengte tot het aantrekken of juist afweren van vleermuizen en of vogels, maar deze frequenties of golflengtes blijken zeer soortspecifiek (aldus mondelinge mededeling van ecologisch deskundige A. Brenninkmeijer). Mocht tijdens exploitatie blijken dat vooral één bepaalde soort meer kans op aanvaring heeft dan andere, zou dit nader uitgezocht kunnen worden en kunnen eventuele maatwerk aanpassingen gedaan worden. Op voorhand is hier echter nog niets van te zeggen en kan gesteld worden dat er gaan alternatieve mogelijkheden zijn om de windmolen in gebruik te nemen.

Op basis hiervan wordt geconcludeerd dat er geen reden is om aan te nemen dat er realistische alternatieven beschikbaar zijn voor het project met aanmerkelijke voordelen, of dat het project aanmerkelijk nadelen kent ten opzichte van alternatieven, vanuit het oogpunt van het optreden van aanvaringslachtoffers onder vogels of vleermuizen.

(II) Belangenafweging

De geldende belangen 'de volksgezondheid of openbare veiligheid' en 'dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten', zijn in de onderliggende aanvraag en aanvullende documenten voldoende onderbouwd om de negatieve effecten op de aangevraagde soorten, die als gevolg van de uitvoering en exploitatie van de windmolen zullen optreden, te rechtvaardigen. Hiermee wordt voldaan aan zowel een noodzakelijk belang in het licht van artikel 3.3 Wnb (openbare veiligheid) als aan een noodzakelijk belang als bedoeld in artikel 3.8 Wnb (dwingende reden van groot openbaar belang).

Als toelichting op het aannemen van het bestaan van deze dwingende belangen overwegen wij als volgt:

De windturbines leveren een belangrijke bijdrage aan het aandeel hernieuwbare energie in Nederland, specifiek voor de doelstelling die is gesteld ten aanzien van windenergie op land voor 2020. Deze doelstelling, 6.000 MW gerealiseerd in 2020 is een belangrijke pijler in het recent gesloten Energieakkoord. De realisatie van wind op land weegt derhalve zwaar, mede gezien de huidige status (5,6% in 2015 (CBS, 2016)) van het aandeel hernieuwbare energie in Nederland ten opzichte van de taakstelling, en de tijd die benodigd is om hernieuwbare productiecapaciteit te realiseren. Voor de benodigde onderzoeken, besluitvorming en bouw dient enkele jaren te worden gerekend.

De realisatie van hernieuwbare energie, waarvoor nationaal en Europees bindende taakstellingen gelden op grond van de Europese richtlijn hernieuwbare energie 2009/28/EG, vergt derhalve een grote inzet. Kenmerkend aan de inzet van hernieuwbare energie is dat dit veelal decentrale energieopwekking betreft waarbij de capaciteit per installatie (het geïnstalleerd vermogen/de productiecapaciteit) per installatie veelal kleiner is dan de capaciteit van een individuele traditionele energiecentrale: met andere woorden veel maar kleinere installaties zullen moeten worden gerealiseerd om de doelstellingen ten aanzien van hernieuwbare energie te bereiken.

De opwekking van hernieuwbare energie door middel van een windpark vindt plaats in het belang van het beperken van klimaatverandering en het vergroten van de energievoorzieningszekerheid. In de aanvraag is een uitvoerige toelichting gegeven dat de belangen van openbare veiligheid, volksgezondheid, gewas, visserij en wateren en economie met het project worden gediend, daarmee tevens dwingende redenen van groot openbaar belang. Wij verwijzen naar deze uitgebreide toelichting in de aanvraag, die hier als herhaald en ingelast kan worden beschouwd. Gezien recente jurisprudentie van de Afdeling bestuursrechtspraak dient de oprichting en het inwerking hebben van windturbines in beginsel het openbaar belang, de openbare veiligheid en het belang van de flora- en fauna, omdat energie uit windmolens klimaatverandering tegengaat.¹⁸

Gezien de schaal waarop zowel klimaatverandering als energievoorzieningszekerheid worden aangepakt (nationaal, Europees en mondiaal) is de bijdrage van een individueel project op het geheel beperkt. De positieve effecten op de genoemde belangen zijn daarmee ook relatief beperkt. Zoals in de aanvraag toegelicht is de schaal ook kenmerkend voor hernieuwbare energieproductie installaties. Dit laat onverlet dat veel installaties benodigd zijn om gezamenlijke gewenste en beoogde effect te kunnen realiseren.

De geldende belangen 'de volksgezondheid of openbare veiligheid' en 'dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten', is voldoende onderbouwd om de negatieve effecten op de aangevraagde soorten, die als gevolg van de uitvoering en exploitatie van de windmolen zullen optreden, te rechtvaardigen.

De windturbines leveren een belangrijke bijdrage aan het aandeel hernieuwbare energie in Nederland, specifiek voor de doelstelling die is gesteld ten aanzien van windenergie op land voor 2020. Deze doelstelling, 6.000 MW gerealiseerd in 2020 is een belangrijke pijler in het recent gesloten Energieakkoord. De realisatie van wind op land weegt derhalve zwaar, mede gezien de huidige status (5,6% in 2015 (CBS, 2016)) van het aandeel hernieuwbare energie in Nederland ten opzichte van de taakstelling, en de tijd die benodigd is om hernieuwbare productiecapaciteit te realiseren. Voor de benodigde onderzoeken, besluitvorming en bouw dient enkele jaren te worden gerekend.

De realisatie van hernieuwbare energie, waarvoor nationaal en Europees bindende taakstellingen gelden op grond van de Europese richtlijn hernieuwbare energie 2009/28/EG, vergt derhalve een grote inzet. Kenmerkend aan de inzet van hernieuwbare energie is dat dit veelal decentrale energieopwekking betreft waarbij de capaciteit per installatie (het geïnstalleerd vermogen/de productiecapaciteit) per installatie veelal kleiner is dan de capaciteit van een individuele traditionele energiecentrale: met andere woorden veel maar kleinere installaties zullen moeten worden gerealiseerd om de doelstellingen ten aanzien van hernieuwbare energie te bereiken.

De opwekking van hernieuwbare energie door middel van een windturbine vindt plaats in het belang van het beperken van klimaatverandering en het vergroten van de energievoorzieningszekerheid. Zoals is aangegeven in hoofdstuk 5 van Bijlage 1 ("Bijlage 1 Aanvraag Vergunning Wet natuurbescherming. Windpark Delfzijl Midden Oosterhorn), Millenergy". Projectnummer 71700. Martijn ten Klooster, Pondera Consult), zijn daarmee de belangen van openbare veiligheid, volksgezondheid, gewas, visserij en wateren en economie gediend, daarmee tevens dwingende redenen van groot openbaar belang.

Gezien de schaal waarop zowel klimaatverandering als energievoorzieningszekerheid worden aangepakt (nationaal, Europees en mondiaal) is de bijdrage van een individueel project op het geheel beperkt. De positieve effecten op de genoemde belangen zijn daarmee ook relatief beperkt. Ook de schaal is kenmerkend voor hernieuwbare energieproductie installaties. Dit laat onverlet dat veel installaties benodigd zijn om gezamenlijke gewenste en beoogde effect te kunnen realiseren.

---

¹⁸ ABRvS van 18 februari 2015, nr. 201402971/1/A3, ECLI:NL:RVS:2015:438, JOM 2015/272 M en R 2015/58 m. nt. Kaajan en Onrust, JM 2015/56 m. nt. Boerema, TBR 2015/85, AB 2015/329 m. nt. Tolsma, JNA 2015/3 en ABRvS van 4 maart 2016, nr. 201508490/1/R6, ECLI:NL:RVS:2016:1227, JNA 2016/23 m. nt. Boerema, JM 2016/99 m. nt. Boerema, BR 2016/61 m. nt. Woldendorp, JOM 2016/381.

(III) Ecologische afweging en effect op staat van instandhouding

In het kader van de ontheffingverlening voor vogels moet worden bevestigd dat het ten gevolge van het verlenen van de ontheffing er geen sprake is van verslechtering van de staat van instandhouding van de soort.

In de Wet natuurbescherming wordt de staat van instandhouding voor soorten in artikel 1 als volgt gedefinieerd:

Staat van instandhouding van een soort: *het effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van die soort op het in artikel 2 bedoelde grondgebied.*

De staat van instandhouding wordt als 'gunstig' beschouwd wanneer:

- uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin deze voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven, en
- het natuurlijk verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en
- er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Voor soortenbescherming betekent dit, dat het effect op de gunstige staat van instandhouding moet worden beoordeeld in het licht van de jaarlijkse sterfte van de ecologisch relevante populatie, waarbij rekening moet worden gehouden met cumulatieve effecten. De Afdeling bestuursrechtspraak heeft overwogen dat het zogenaamde ORNIS-criterium, bij het ontbreken van een ander wetenschappelijk onderbouwd criterium, gehanteerd kan worden als uitgangspunt om te bepalen of de te verwachten aantallen vogelslachtoffers door de windturbines aanvaardbaar zijn te achten, of niet.^{19,20} Het bedoelde door het ORNIS-comité geformuleerde criterium houdt in dat iedere tol van minder dan 1% van de totale jaarlijkse sterfte van de betrokken populatie (gemiddelde waarden) voor de soorten die niet mogen worden bejaagd, en van 1% van de te bejagen soorten, "als maatstaf kan worden gebruikt om te beoordelen of de door de lidstaat krachtens artikel 9, eerste lid, sub c, van de Vogelrichtlijn verleende afwijking van het verbod van artikel 8, eerste lid, van die richtlijn om vogels met lijmstokken te vangen voldoet aan de voorwaarde dat de betrokken vogels in kleine hoeveelheden worden gevangen."²¹

III. 1 Onderzoeksresultaten vogels en vleermuizen

Onderzoeksresultaten

Bij uitbreiding met 18 turbines wordt een additionele mortaliteit verwacht van circa 260-750 vogels per jaar, aldus de rapportage Mortaliteit vogels en vleermuizen Windpark Oosterhorn A&W 2286.

Volgens het rapport kan de additionele mortaliteit als gevolg van de uitbreiding van Windpark Delfzijl Midden als verwaarloosbaar beschouwd indien deze lager is dan 1% van de natuurlijke mortaliteit. Deze '1%-norm' is geen wettelijk vastgestelde drempelwaarde maar wordt gebruikt als 'alarmbel'. Indien deze 1%-norm wordt overschreden, moet nader worden onderzocht hoe de additionele mortaliteit zich verhoudt tot de populatietrend.

Wanneer de sterfte wordt vergeleken met de voor de soort geldende 1%-norm dan blijkt dat voor vrijwel alle soorten de additionele mortaliteit door uitbreiding van het windpark aanzienlijk lager is dan de 1%-norm. Dit geldt voor zowel de ongecorrigeerde aantallen als de aantallen gecorrigeerd voor turbinegrootte.

De realisatie van de uitbreiding met 18 turbines zal naar verwachting leiden tot een additionele mortaliteit van circa 260-750 vogels per jaar. Bij vrijwel alle soorten ligt de additionele mortaliteit onder de 1% norm; hierbij is dus geen sprake van aantasting van de gunstige staat van instandhouding. Alleen bij Grote mantelmeeuw lijkt op het eerste gezicht sprake te zijn van een overschrijding van de 1% norm. Hiervan kan echter alleen sprake zijn indien de slachtoffers betrekking hebben op de broedpopulatie. In de A&W rapportage wordt aangegeven dat de voornaamste broedgebieden van deze soort in Nederland de Waddeneilanden en het Deltagebied zijn. Het plangebied ligt ver buiten deze broedgebieden en eventuele slachtoffers hebben naar verwachting dan ook betrekking op doortrekkende dieren. Dit wordt bevestigd door het seizoen waarin de slachtoffers op de Schermdijk zijn gevonden (augustus-september).

¹⁹ ABRvS van 1 april 2009, nr. 200801465/1/R2, ECLI:NL:RVS:2009:BH9250, JM 2009/75 m. nt. Zijlmans, JOM 2009/319, BR 2009/103 m. nt. Woldendorp, M en R 2009, 61 m. nt. Verschuuren.

²⁰ Het ORNIS-criterium mag ook voor de effectbeoordeling van vleermuizen worden gebruikt, zie: ABRvS van 18 februari 2015, 201402971/1/A3, ECLI:NL:RVS:2015:438.

²¹ Hof van Justitie, arrest van 9 december 2004, in zaak C-79/03.

Voor deze doortrekkende dieren ligt de mortaliteit ruim onder de 1% norm (zie tabel 3.5 pagina 13) en is daarom geen sprake van aantasting van de gunstige staat van instandhouding.

Cumulatieve effecten

In de rapportage Groningse windparken Cumulatie ecologie is de 1% mortaliteitsnorm berekend voor alle soorten waaronder slachtoffers worden verwacht. Hierbij is getoetst aan de Nederlandse populatie. Voor 13 soorten wordt de 1% norm overschreden. Voor deze soorten is daarom ook de PBR berekend. Uit de rapportage (tabel 4, pagina 25) volgt dat de netto turbinemortaliteit ruim onder de PBR waarden effecten op de gunstige staat van instandhouding kunnen worden uitgesloten, aldus de rapportage.

Tussenconclusie ten aanzien van vogels

Het project leidt in zichzelf niet tot negatieve effecten op de staat van instandhouding van soorten ten gevolge van aanvaringslachtoffers.. Er is verder geen sprake van een bijzondere omstandigheid, zoals 'gestuwde trek' van vogels, die aanleiding zou kunnen geven tot het opnemen van een mitigerende maatregel.

Vleermuizen

In het bovenstaande is reeds beoordeeld dat er *geen andere bevredigende oplossing* is en dat er kan worden voldaan aan een *noodzakelijk maatschappelijk belang* bij ontheffing verlening. Daarom wordt hieronder slechts getoetst wat het effect op de staat van instandhouding is.

Verdere beoordeling

Hierboven is onder "reactie op de zienswijzen" een beoordeling ingevoegd van de effecten op de staat van instandhouding van vleermuizen en de noodzaak tot het treffen van mitigerende maatregelen. Deze overwegingen kunnen hier als herhaald en ingelast worden beschouwd.

IV. Afronding ontheffing soortenbescherming

In een ontheffing ex. art. 3.3. Wnb voor vogels moeten op grond van het vijfde lid van dit artikel in elk geval voorschriften worden opgenomen over:

- d. de middelen, installaties of methoden voor het vangen of doden, waarbij enkel het gebruik wordt toegestaan van bij algemene maatregel van bestuur aangewezen middelen, installaties of methoden;
- e. de tijd en plaats waarvoor de ontheffing of vrijstelling geldt, en
- f. de wijze waarop het risico voor het behoud van de vogelstand wordt beperkt.

De ontheffing wordt verleend voor een beperkte duur; tot 30 november 2047 en daartoe is een voorschrift in het besluit opgenomen. Verder wordt een monitoringsverplichting opgenomen zodat inzicht in de aantallen aanvaringslachtoffers wordt verkregen. Uit een jaarlijks op te leveren tussenrapportage kan het bevoegd gezag nadere conclusies trekken over de noodzaak tot het al dan niet treffen van aanvullende maatregelen tot behoud van de vogelstand.

Verder zien wij aanleiding om mitigerende maatregelen te verbinden aan de ontheffing om negatieve effecten te minimaliseren. Gedurende de exploitatiefase treden aanvaringslachtoffers op onder vogel- en vleermuissoorten. Uit de beoordeling blijkt dat een effect op meerdere vleermuissoorten bij de cumulatieve beoordeling van effecten van windturbines in de regio mogelijk de 1% grens nadert. Met een gerichte stilstandsvoorziening kan met minimaal verlies aan energieproductie het aantal aanvaringslachtoffers worden gereduceerd tot 80-90% ten opzichte van de situatie zonder stilstandsvoorziening. Vleermuizen vliegen maar tot relatief lage windsnelheden (circa 6 m/s) terwijl windturbines vanaf 2-3 m/s pas in bedrijf gaan. Daarbij zijn vleermuizen overdag en in de ochtend nagenoeg niet actief, en ook niet bij regen of lage temperaturen.

Om die reden wordt op de windturbines ook een stilstandsvoorziening ten behoeve van vleermuizen toegepast die uitgaat van de volgende variabelen:

- Periode van het jaar
- Tijdstip van de dag
- Temperatuur
- Windsnelheid (lager of gelijk aan 6 m/s), gemeten op ashoogte
- Neerslag

De inzet van de stilstandsvoorziening kan eventueel beperkt worden, indien uit nadere gegevens of onderzoek blijkt dat dit kan zonder dat het aantal slachtoffers in relevante mate toeneemt. De achtergrond voor een eventuele aanpassing kan zijn dat blijkt dat bij specifieke turbinelocaties niet of nagenoeg geen vleermuisactiviteit is. Een stilstandsvoorziening leidt alleen tot minder slachtoffers als er ook

daadwerkelijk vleermuisactiviteit is. Nader onderzoek geeft dan bevestiging dat ook zonder mitigerende maatregelen de gunstige staat van instandhouding gewaarborgd blijft.

V. Conclusie Soortbescherming

Op basis van de ingediende aanvraag kan gesteld worden dat de betreffende activiteit in het plangebied tijdens de vergunning periode een negatief effect heeft op natuurwaarden. Daarom wordt voor deze activiteit in het plangebied voor de uitvoeringsperiode toestemming aangevraagd in het kader van de Wet natuurbescherming in de vorm van ontheffing van de genoemde verbodsbepalingen ten behoeve van de aangevraagde soorten.

Een ontheffing van verbodsbepalingen voor beschermde soorten is mogelijk:

- indien de alternatievenafweging voldoende is onderbouwd;
- indien het belang van de activiteit voldoende is aangetoond;
- indien voldoende maatregelen getroffen worden om de negatieve effecten te voorkomen of tot een acceptabel minimum te beperken.

Er zijn voldoende alternatieven afgewogen. Het belang is voldoende aangetoond. Met de voorgestelde maatregel (stilstandsvoorziening) blijft het nadelige effect voldoende beperkt en blijft de gunstige staat van instandhouding van de aangevraagde soorten gewaarborgd.

De aanvraag voor ontheffing is:

voor de volgende soorten	voor artikel 3.1	voor artikel 3.5
aalscholver, blauwe reiger, buizerd, goudplevier, grauwe gans, grote mantelmeeuw, holenduif, kievit, kerkuil, kleine mantelmeeuw, kokmeeuw, krakeend, meerkoet, merel, scholekster, smient, spreeuw, stadsduif, stormmeeuw, wilde eend, wulp, zilvermeeuw en zwarte kraai, bergeend, bruine kiekendief, boerenzwaluw, graspieper, kluut, oeverloper, torenvalk en visdief	toegekend ¹	
gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis.		toegekend ²

¹Met betrekking tot de verbodsbepalingen:
lid 1, opzettelijk doden;

²Met betrekking tot de verbodsbepalingen:
lid 1, opzettelijk doden in hun natuurlijke verspreidingsgebied;

omdat de gunstige staat van instandhouding gewaarborgd blijft.

Daarom verlenen wij, Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen, een besluit in het kader van de Wet natuurbescherming. Dit besluit geeft ontheffing voor de soorten en verbodsbepalingen zoals is weergegeven in bovenstaande tabel. De activiteit kan daarmee in het omschreven plangebied binnen de vergunningperiode en met inachtneming van de voorschriften gerealiseerd worden.

2. Consequenties

Wat u verder kunt verwachten

Bij besluit tot vergunning-/ontheffingverlening is het toegestaan de werkzaamheden uit te voeren zoals in de aanvraag uiteengezet is, voor plangebied en periode zoals omschreven in het besluit.

Wanneer bij uitvoering van de werkzaamheden verbodsbepalingen overtreden worden ten aanzien van andere soorten dan die waarop het besluit van toepassing is, dient u de werkzaamheden stil te leggen en aanvullend ontheffing voor deze soorten aan te vragen.